

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ**

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

Г.П. Скляр

«__» _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Перспективи післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчого

туризму в Запорізькій області»

зі спеціальності 242 «Туризм»

освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи Малюга Дмитро В'ячеславович

Науковий керівник доц. Карпенко Ніна Миколаївна

Полтава – 2023

ЗМІСТ

	Стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ	5
1.1 Сутнісні характеристики та суспільне значення лікувально-оздоровчого туризму.....	5
1.2 Нормативно-правова база розвитку лікувально-оздоровчого туризму та курортів в Україні	18
1.3 Ресурсне забезпечення розвитку лікувально-оздоровчого туризму в запорізькій області.	29
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	40
2.1 Організація санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей в Запорізькій області в довоєнний період	40
2.2 Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні у повоєнний час	47
2.3 Розробка програми лікувально-оздоровчого туру до Запорізької області.....	54
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67

ВСТУП

Лікувально-оздоровчий туризм є одним з найбільш популярних туристичних напрямків, який зосереджується на покращенні фізичного та психологічного здоров'я людини. Цей вид туризму може містити в собі різноманітні медичні процедури, відпочинок на природі, спортивні заняття та інші види активності, що сприяють оздоровленню тіла та підвищенню рівня життя.

Лікувально-оздоровчий туризм знайшов своє застосування в багатьох країнах світу, і він стає все більш популярним серед людей, які бажають підтримувати своє здоров'я та покращити якість свого життя. У світі існує безліч курортів, санаторіїв та інших закладів, які надають послуги лікувально-оздоровчого туризму, і їх кількість постійно збільшується. Цей вид туристичної діяльності визнано пріоритетним, про що зазначено в Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року.

В контексті післявоєнного відновлення, лікувально-оздоровчий туризм може стати однією з важливих галузей, що сприятимуть економічному зростанню та зміцненню соціального благополуччя як в окремому регіоні, так і в Україні в цілому. Запорізька область має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, який можна реалізувати за допомогою комплексу заходів, спрямованих на покращення інфраструктури, збільшення кількості санаторно-курортних та оздоровчих закладів та надання якісних послуг.

Мета дослідження полягає в аналізі стану та перспектив післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- характеристика сутності, видів та особливостей лікувально-

оздоровчого туризму;

- аналіз ресурсного забезпечення лікувально-оздоровчого туризму;

- дослідження нормативно-правового регулювання діяльності в сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів;

- аналіз природно-рекреаційних та лікувально-оздоровчих ресурсів

Запорізької області;

- оцінка сучасного стану та перспектив розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Запорізькій області у повоєнний період;

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області.

Предметом дослідження є чинники та перспективи розвитку ринку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні у повоєнний час.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: системного та критичного аналізу, табличний, SWOT-аналіз та узагальнення.

Інформаційну базу роботи склали нормативно-правові документи Верховної Ради, Уряду, Кабінету міністрів України, інформація Державного комітету статистики України, наукові публікації, а також матеріали мережі Інтернет. Результати дослідження доповідались на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2023» (м. Полтава 15 березня 2023 р.), який проводився у Полтавському університеті економіки і торгівлі. Опубліковано тези на тему: «Сучасний стан розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області».

Галуззю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств сфери туризму.

Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел (61 найменування). Містить 10 таблиць та 7 рисунків. Загальний обсяг роботи складає 66 аркушів машинописного тексту.

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1 Сутнісні характеристики та суспільне значення лікувально-оздоровчого туризму.

Лікувально-оздоровчий туризм є важливим напрямком розвитку туристичної галузі в Україні. Його головною особливістю є використання природних лікувальних факторів (мінеральні води, грязі, кліматичні умови тощо) для покращення здоров'я людини.

У структурі лікувально-оздоровчого туризму виокремлюють два основні напрями: лікувально-курортний та оздоровчий (рис. 1.1.1).

Рис. 1.1.1 Внутрішня структура лікувально-оздоровчого туризму. Складено автором на основі [52]

Окремі фахівці до лікувально-оздоровчого туризму відносять і медичний

(клінічний) туризм.

Проте, в Стратегії розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року медичний туризм виділений як окремий вид туризму та разом з лікувально-оздоровчим об'єднаний в спільну категорію. [54]

Метою лікувально-курортного туризму є поліпшення здоров'я та добробуту людей шляхом використання природних лікувальних факторів та медичних послуг, які надаються на курортах. Цей вид туризму спрямований на відновлення фізичного, психічного та емоційного стану особи, попередження захворювань, підтримання імунної системи та загального підвищення якості життя.

Метою оздоровчого туризму є профілактика захворювань і відпочинок. Він характеризується більшою тривалістю подорожі, відвідуванням меншої кількості міст і більшою тривалістю перебування в одному турмісці, тобто поряд із проведенням дозвілля передбачає відпочинок. Виокремлення оздоровчого туризму також відповідає класифікації UNWTO. [32]

Окремі наукоцві виділяють такий напрям як рекреаційний туризм, що поєднує поїздки з метою відпочинку, оздоровлення і лікування, а також відновлення і розвитку фізичних, психічних та емоційних сил. Рекреація охоплює всі види відпочинку, в тому числі санаторно-курортне лікування і туризм.

Особливостями лікувально-оздоровчого туризму є:

- тривалість перебування, що повинна становити не менше трьох тижнів, незалежно від типу курорту і захворювання, оскільки лише за такий час можна досягти оздоровчого ефекту;

- висока вартість перебування і лікування - звичайне лікування на курортах є дорогим, тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, що замовляють індивідуальну програму перебування і лікування;

– вік - як свідчить статистика, на курорти найчастіше їдуть люди старшої вікової групи, хоча останнім часом відпочинок на курортах обирають і люди середнього віку, які страждають недугами. Вибір робиться між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретного захворювання, і курортами змішаного типу, що загалом зміцнюють здоров'я і сприяють відновленню сил і зняттю стресу.

Лікувально-оздоровчий туризм задовольняє потреби людей у:

- лікуванні та профілактиці захворювань;
- реабілітації після операційного втручання;
- оздоровленні та рекреації.

Оздоровчі послуги надаються в основному в районах з природними лікувальними властивостями. Відповідно до Закону України «Про курорти», курортами є природні території з мінеральними і термальними водами, лікувальними грязями, озокеритом, лимановою та озерною нафтою, кліматом та іншими природними умовами, сприятливими для оздоровлення, медичної реабілітації та профілактики захворювань [37].

Лікувально-оздоровчий туризм задовольняє потреби людей у:

- лікуванні та профілактиці захворювань;
- реабілітації після операційного втручання;
- оздоровленні та рекреації.

Оздоровчі послуги надаються в основному в районах з природними лікувальними властивостями. Відповідно до Закону України «Про курорти», курортами є природні території з мінеральними і термальними водами, лікувальними грязями, озокеритом, лимановою та озерною нафтою, кліматом та іншими природними умовами, сприятливими для оздоровлення, медичної реабілітації та профілактики захворювань [37].

Лікувально-оздоровчий туризм розглядає лікувальні та рекреаційні заходи

як основну мотивацію для туристів і має на меті підвищити здатність людей задовольняти свої потреби у фізичному, психічному та духовному здоров'ї. Цей вид туризму виконує три основні функції: профілактичну, лікувальну та реабілітаційну.

Медичний (клінічний) туризм передбачає наявність медичного діагнозу, що потребує подальшого підтвердження, діагностики або лікування за допомогою медичних процедур у медичних закладах. До медичного туризму відносяться ті, що передбачають хірургічне та/або консервативне лікування.

Найбільш затребуваним є надання наступних медичних послуг:

- послуг з трансплантації;
- послуг, що забезпечують репродуктивні права;
- послуг біопротезування;
- послуг терапевтичного клонування;
- послуг пластичної хірургії;
- послуг з лікування порушення обмінних процесів;
- стоматологічних послуг;
- послуг з діагностики та лікування доброякісних та злоякісних пухлин;
- реабілітаційних послуг, тощо [45].

Таким чином, медичний (клінічний) туризм - це практика отримання медичних послуг, що надаються поза межами звичного для пацієнта середовища, у спеціалізованих медичних закладах (лікарнях, клініках, медичних центрах). Медичний туризм характеризується наявністю однієї або декількох взаємопов'язаних медичних процедур, спрямованих на лікування конкретного захворювання, що є основною метою всього туру.

Оздоровчий туризм охоплює комплекс профілактичних заходів, які запобігають виникненню захворювання або підтримують стан пацієнта за допомогою альтернативних процедур без використання спеціалізованих клінік,

спеціалізованих медичних працівників та інвазивних процедур.

До оздоровчого туризму відноситься:

- спортивний туризм;
- йога-туризм;
- спа-туризм (в т. числі туризм з метою отримання косметологічних послуг);
- курортний туризм (санаторно-курортне лікування) тощо [27].

Останнім часом ринок лікувально-оздоровчого туризму зазнає змін. Традиційні санаторні курорти перестають бути місцем лікування і відпочинку переважно осіб похилого віку і перетворюються на поліфункціональні оздоровчі центри, розраховані на широке коло споживачів. Така трансформація курортних центрів зумовлена двома причинами. Перша криється в зміні характеру попиту на лікувально-оздоровчі послуги. Модним стає здоровий спосіб життя, у світі стає більше людей, які хочуть підтримувати гарну фізичну форму і мають потребу у відновлювальних антистресових програмах. Переважно це люди середнього віку, що надають перевагу активному відпочинку і часто обмежені в часі. На думку багатьох експертів, споживачі такого типу будуть головними клієнтами санаторних курортів і гарантією процвітання лікувально-оздоровчого туризму XXI ст.

Друга причина переорієнтації полягає в тому, що курорти поступово втрачають традиційну підтримку, у тому числі фінансову, муніципалітетів і держави. Щоб вийти на нові сегменти споживчого ринку і залучити додаткових клієнтів, оздоровниці змушені диверсифікувати власні турпродукти.

Відповідно до Закону України «Про курорти», санаторно-курортний заклад - це заклад охорони здоров'я, розташований на території курорту, який використовує природні лікувальні ресурси для надання громадянам лікувально-профілактичних та реабілітаційних послуг. [11] Санаторно-курортні бази в

Україні представлені санаторіями різної форми власності та галузевої приналежності, розташованими в різних регіонах України. Для лікування та оздоровлення широко використовуються різноманітні природні лікувальні ресурси: мінеральні води різного хімічного складу, лікувальні грязі, озокерит, бішофоліт, глини та готові фізичні засоби для внутрішнього та зовнішнього застосування. Динаміка кількості санаторно-курортних закладів за останні роки має тенденцію до зменшення. У 2014 році одним із факторів, що вплинули на зменшення кількості закладів, стала окупація АР Крим, де була велика кількість медичних центрів. Подібна ситуація склалася на сході України, в частині Луганської та Донецької областей, де через антитерористичну операцію було призупинено роботу багатьох медичних закладів. Незважаючи на це, до повно-масштабного вторгнення росії в Україну, вітчизняна санаторно-курортна база була широко представлена всесвітньо відомими курортами – Трускавець, Моршин, Миргород, Хмільний, Яремче, Одеса, Бердянськ, Кирилівка та іншими DESTИНАЦІЯМИ оздоровлення та реабілітації. [37]

З 2011 по 2017 рік кількість закладів оздоровлення та відпочинку в Україні зменшилася загалом на 25,8% (рис. 1.1.2)

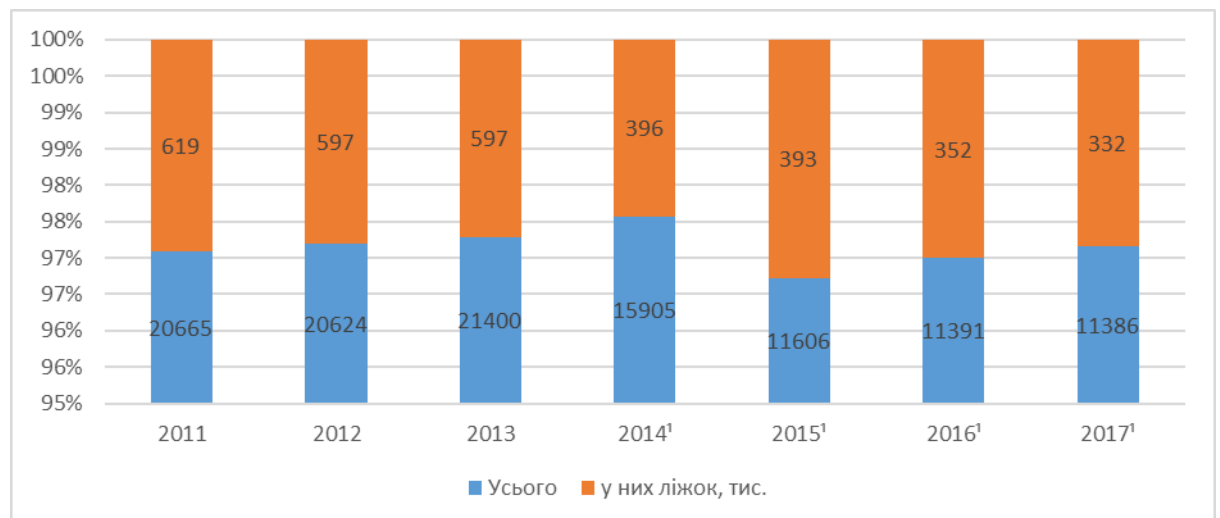

Рис. 1.1.2 Чисельність закладів санаторно-курортної бази в Україні за період з 2011 - 2017 р. [49]

¹ Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Таке скорочення характерне для всіх без винятку закладів, але відсоток скорочення різний. Найбільше скорочення за досліджуваний період відбулося в санаторіях-профілакторіях - 72%; на другому місці за відсотком скорочення - пансіонати з лікуванням (40%); за період 2011-2017 рр. скорочення в інших закладах оздоровлення та відпочинку коливалося в межах 25-20%. Найменше скорочення характерне для санаторіїв-профілакторіїв - 16%. Кількість ліжок у відповідних закладах зменшилася на 23%. У розрізі регіонів України негативна динаміка, тобто стрімке скорочення кількості санаторно-курортних закладів за досліджуваний період, характерна для Луганської та Донецької областей (через проведення антитерористичної операції в цих регіонах), а також Чернівецької, Рівненської, Чернігівської областей та м. Києва (скорочення більш ніж на 50 %). Ситуація в областях характеризується наступним чином, у Миколаївській, Івано-Франківській та Херсонській областях кількість відповідних органів зменшилася незначно (менше 10%). А в Запорізькій та Одеській областях показники характеризуються зростанням на 24,0% та 14,6% відповідно.[48]

На рис 1.1.3 відображається кількість санаторно-курортних закладів України станом на 2017 рік.

Як демонструє рис. 1.1.3 найбільшу частку від усіх видів лікувально-оздоровчих закладів займають дитячі заклади оздоровлення і відпочинку – 85.6%. На другому місці - бази та інші заклади відпочинку – 10.9%

До курортів пред'являють наступні вимоги:

- наявність природних лікувальних чинників, що забезпечують нормальне функціонування курорту;
- необхідні технічні пристрої і споруди для раціонального застосування курортних чинників (басейни, грязелікарні, пляжі і т. д.);

Рис. 1.1.3 Структура санаторно-курортних закладів України станом на 2017 рік. [49]

- спеціально пристосовані приміщення для лікування і житла (санаторії, дома відпочинку);
- наявність лікувально - профілактичних установ, що забезпечують медичне обслуговування хворих і відпочиваючих;
- наявність оздоровчих установ, спортивних споруд і майданчиків;
- наявність установ суспільного користування, установ громадського харчування, торгового і побутового обслуговування;
- зручні під'їзди і засоби повідомлення;
- упорядкована територія, інженерні технічні споруди, забезпечуючи електро- і водопостачання, каналізацію.

Спеціалізація курорту визначається курортними факторами. Природні лікувальні фактори, що використовуються з метою профілактики, лікування та медичної реабілітації пацієнтів на курорті [20].

Основними курортними факторами є: ландшафтно - кліматичні умови; - лікувальні грязі; - мінеральні води.

Усі курорти можна розділити на 6 типів:

1. Бальнеогрязевий курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники домінують мінеральні води і лікувальні грязі.

2. Бальнеокліматичний курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники виступає клімат і мінеральні води.

3. Бальнеологічний курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники використовуються мінеральні води (для внутрішнього і зовнішнього застосування).

4. Грязьовий курорт – тип курорту, де як основні лікувальні чинники виступають лікувальні грязі.

5. Кліматокумисолікувальний курорт – тип курорту, де в якості основних лікувальних чинників використовуються степовий і лісостеповий клімат і кумис –кисломолочний напій з кобилячого молока.

6. Кліматичний курорт – поділяється на два різновиди: -приморський кліматичний курорт та гірський кліматичний курорт [30].

Лікувальні ефекти бальнеотерапевтичних процедур включають в себе Рефлекторні та гуморальні механізми (здійснюються через нервову систему і кров), при зовнішньому застосуванні мінеральної води термічний, хімічний і променевий вплив на рецептори шкіри, особливо на механізми терморегуляції, які збільшують або зменшують тепловіддачу і відповідно змінюють рівень окислювально-відновних процесів. Бальнеотерапія передбачає використання природних або штучно підготовлених мінеральних вод у курортних та позакурортних місцевостях для лікування, профілактики та відновлення порушених функцій організму. [53]

Інший тип курортів, грязьові, безпосередньо пов'язаний з відкладенням лікувальних грязей (пелоїдів). Грязелікування ефективно при лікуванні різних захворювань, таких як травми суглобів, нервової системи та гінекологічних захворювань. Завдяки сучасним методам і передовим технологіям

грязелікування дозволяє досягти хороших медичних результатів, що сприяє зростанню популярності грязьових курортів серед туристів, які потребують медичної допомоги.[30]

Кліматичні курорти надзвичайно різноманітні і відповідно існує різноманітність кліматичних умов. Лісові (рівнинні), гірські, приморські, кліматичні, кумисотерапевтичні - кожен тип має унікальне поєднання кліматичних і погодних умов (температура, тиск, сонячна радіація), що використовуються з лікувальною та профілактичною метою. Характеристики курорту визначаються поєднанням цих умов. Якщо ліс – це курорти з типовим континентальним кліматом переважно використовують люди із захворюваннями верхніх дихальних шляхів, астмою та нервової системи, то гірські курорти рекомендовані людям з ранніми стадіями туберкульозу та анемією. [50]

Іншим видом кліматичних курортів є кліматичні курорти кумисолікування. Розташовані переважно у степових районах, вони відомі своїм комбінованим способом лікування, у якому цінні властивості сухого степового клімату поєднуються з кумисом - кисломолочним напоєм з кінського молока.

В таблиці 1.1.1 предстало класифікацію курортів за наявності природних лікувальних ресурсів та їх географічне розташування.

Останнім часом в Україні популярності набувають терміни «Wellness» та «Spa». Spa-центри та Wellness-готелі водночас стають місцями релаксації та соціалізації. Даний вид відпочинку, спрямований не лише на покращення фізичного самопочуття, а й духовного. Подібний вид туризму поєднує в собі проходження оздоровчих процедур, косметичний догляд за тілом, заняття спортивними вправами, медитація та ін. Ринок wellness та SPA розвивається переважно у великих містах або туристичних місцях з унікальними природними ресурсами.[35] З 2016 по 2019 рік кількість запитів на тему «SPA» та «wellness» в Україні зросла на 93,9% до 60,9 тис.

Таблиця 1.1.1

Класифікація курортів за наявності природних лікувальних ресурсів, їх географічне розташування [28]

Географічне розташування, область	Класифікація курортів
1	2
Вінницька	Бальнеологічні
Донецька	Кліматичні, бальнеологічні
Закарпатська	Бальнеологічні
Херсонська	Кліматичні, бальнеологічні
Запорізька	Кліматичні, бальнеологічні
Івано-Франківська	Кліматичні, бальнеологічні
Київська	Кліматичні, бальнеологічні
Львівська	Бальнеологічні
Миколаївська	Кліматичні
Одеська	Кліматичні, бальнеологічні
Полтавська	Бальнеологічні
Харківська	Бальнеологічні

Як і у випадку з санаторіями, на ринок вплинула доступність інтернету та зростання інтересу з боку населення внаслідок зростання рівня прибутків.

У сучасному розумінні СПА – це оздоровчий комплекс фізіотерапевтичних процедур з використанням води – мінеральної, морської та прісної, а також морських водоростей та солі, лікувальних грязей та цілющих рослин.

СПА-процедури спрямовані на оздоровлення та релаксацію всього організму загалом. Впливаючи через шкірний покрив, СПА-компоненти активізують процеси обміну речовин, покращують кровообіг, виводять токсини з організму, допомагають покращити процес мікроциркуляції, зміцнити стінки кровоносних та лімфатичних судин, за допомогою спеціальних косметичних препаратів вони навіть допомагають розбивати жирові клітини, покращують

загальне самопочуття та підвищується настрій [38].

Швидкий розвиток, який демонструє SPA-індустрія, останнім часом призвів до появи кількох напрямків: SPA-дестинації, SPA-курорти, медичний Wellness&SPA, медичний косметичний SPA, FEMІ SPA, весільний SPA, холістичний SPA, денний SPA, круїзний SPA.

Найбільш повну класифікацію об'єктів SPA запропонував європейський центр вивчення та пропаганди курортів та водних джерел ISPA Europe: комплексні SPA; медичні SPA; SPA – мінеральні води (класика з «бельгійських» часів); готельні SPA; клубні SPA; одноденні (денні) SPA (Day SPA); круїзний SPA (морські, річкові, озерні та ін.)

SPA-дестинації – курорти, на яких, крім традиційного медичного лікування, спрямованого на фізичну реабілітацію, пропонуються інші види індивідуально підготовлених програм. Формування SPA-дестинації відбувається завдяки специфічним природним ресурсам або унікальним лікувальним практикам, які забезпечують популярність країни серед користувачів SPA послуг. Так, наприклад, аюрведичні процедури найбільш привабливі в Індії, таласотерапія на морському побережжя тощо.

На початку XXI століття SPA-бізнес стає все більш диверсифікованим структурно і функціонально. Зараз у світі існує щонайменше п'ять організаційних типів і підтипів SPA-центрів. Загалом організаційне розмаїття SPA-центрів поділяється на два типи: клубні та курортні (рис.1.1.5).

Клубні SPA-центри розташовуються у великих містах – центрах максимального споживацького попиту. Це інноваційний тип закладів муніципального дозвілля, що стоїть в одному ряду з таки типами закладів повсякденної міської рекреації як спортклуби, плавальні басейни (аквапарки), сауни, косметологічні клініки, клініки відновної терапії, центри нетрадиційної терапії. До цього типу відносимо такі підтипи: wellness-клуби, фітнес-центри та салони краси.

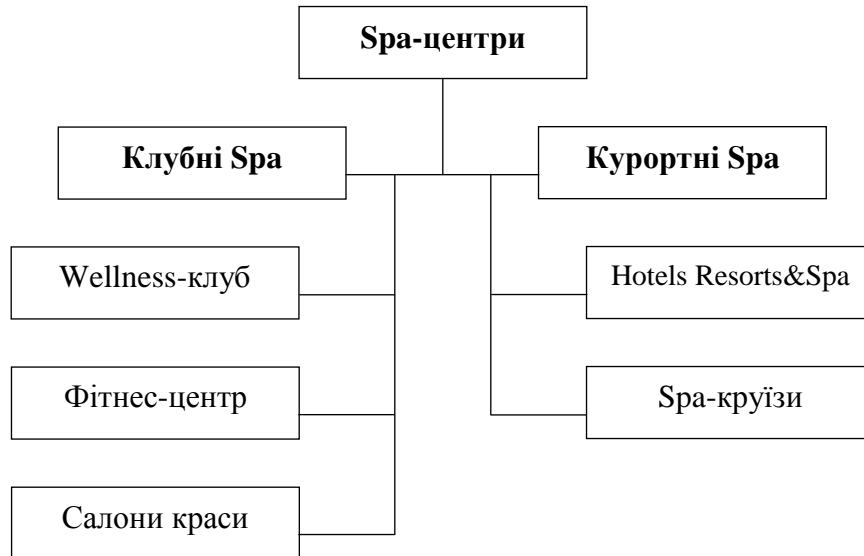

Рис. 1.1.5 Типологія Spa-центрів. Складено автором на основі [1]

Wellness-клуби - це найбільші за розмірами, поліфункціональністю сервісних продуктів і елітні за клієнтурою релаксаційно-оздоровчі комплекси клубного дозвілля. За режимом доступу вони можуть бути: закритими (виключно для фіксованої кількості персоніфікованих членів клубу); напівзакритими (для членів клубу та обмежених квот додаткових гостей клубу); відкритими (для фіксованої кількості клієнтів). [1]

Отже, можна зробити висновок, що для успішного розвитку лікувально-оздоровчого туризму необхідно забезпечити наявність різноманітних природних ресурсів, розвинуту інфраструктуру та економічну стабільність. Ці фактори є важливими для задоволення потреб споживачів та створення умов для розвитку цієї галузі туризму. У наступному підрозділі буде розглянуто нормативно-правова база розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні.

1.2 Нормативно-правова база розвитку лікувально-оздоровчого туризму та курортів в Україні

Одним із ключових факторів розвитку туризму та рекреації є правове регулювання даної сфери діяльності. Базу правового регулювання в сфері лікувально-оздоровчого туризму становлять нормативні акти, що видані відповідно до Конституції України та Закону України «Про туризм».

Загально прийнятними міжнародно-правовими актами, що регулюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму та курортних послуг є:

- Загальна резолюція з розвитку туризму (Рим, 1963 р.) - цей документ містив рекомендації щодо розвитку туризму в усьому світі, а також визначав основні принципи та підходи до організації та регулювання туристичної діяльності [29];

- Конвенція ЮНЕСКО про охорону Світової культурної і природної спадщини (1972 р.) - цей документ містить рекомендації щодо охорони та збереження культурної та природної спадщини, узагальнює такі поняття як культурна та природна спадщина. Також в результаті даної конвенції було вирішено що, Кожна сторона Конвенції з метою забезпечення цілей Конвенції проводить загальну політику для охорони, збереження і популяризації природної і культурної спадщини. Кожна сторона Конвенції зобов'язується не вдаватися до будь-яких навмисних дій, що могли б завдати прямо чи посередньо шкоди культурній і природній спадщині, яка розміщена на території інших держав – сторін цієї Конвенції [21];

- Манільська декларація з світового туризму (Філіппіни, 1980р.) - У цьому документі туризм розуміється як важлива діяльність, що впливає на соціальне, культурне, освітнє й економічне життя держав і має гуманітарний характер [23];

– Документ Акапулько (Мексика, 1982 р.) - Цей документ був прийнятий з метою поступового досягнення цілей, намічених Манільською декларацією з світового туризму [10];

– Хартія туризму (Софія, 1985 р.) - забезпечує Право кожної людини на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку, а також право вільно пересуватися без обмежень, крім тих, які передбачені законом, визнається в усьому світі. [58]

– Кодекс туриста (Софія, 1985 р.) - Цей документ містить норми і принципи відносин держав в галузі туристської діяльності, загальні правила поведінки туриста під час подорожі, взаємовідносини з місцевим населенням [54];

– Гаазька декларація з туризму (Нідерланди, 1989 р.) – проголошує 10 основних принципів, яких необхідно дотримуватися для розвитку туризму в міжнародному співробітництві. Основними висновками декларації є збереження культурної спадщини, збереження природного середовища, розвиток інфраструктури та підвищення якості послуг [3];

– Декларація Ріо про навколишнє середовище і розвиток (Бразилія, 1992 р.) – Декларація містить 27 принципів, які повинні бути дотримані для збереження навколишнього середовища та сталого розвитку. Основними з них є збереження біорізноманіття, збереження лісів, зменшення викидів парникових газів, забезпечення доступу до питної води та зменшення кількості відходів [6];

– Рамкова Конвенція про зміну клімату (Бразилія, 1992 р.) та її додаток «Кіотський протокол» (Еквадор, 1997). Метою конвенції є стабілізація концентрації парникових газів в атмосфері на такому рівні, який би запобіг забрудненню навколишнього середовища. Крім того, у 1997 році було прийнято Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату. Цей протокол має на меті зменшення викидів парникових газів у країнах-учасницях

[44];

– Глобальний етичний кодекс туризму (Сантьяго, 1999 р.) – Глобальний етичний кодекс туризму встановлює принципи діяльності в сфері туризму для органів державної влади, туристських напрямків, туроператорів, турагентів та туристів. Цей кодекс містить 10 статей, які охоплюють загальні положення, права туристів, обов'язки туристів, роль держави в розвитку туризму, роль місцевих спільнот у розвитку туризму, роль промисловості туризму у збереженні природних і культурних цінностей, промисловий туризм, туризм і середовище, інформація і зв'язки, промоція і маркетинг [4];

Що стосується України, то в нашій країні за період незалежності було створено ряд нормативно-правових актів, що безпосередньо впливають на рекреаційно-туристичний комплекс. До таких актів можна віднести Закони України, Постанови Кабінету міністрів (включно з Постановами та Розпорядженнями таких міністерств як Міністерство охорони здоров'я України та Міністерства економіки України), Укази Президента України.

До нормативно-правових актів, що опосередковано впливають на рекреаційно-туристичний комплекс відносяться Державні стандарти України [42].

Державні стандарти України (ДСТУ) — стандарти, розроблені відповідно до чинного законодавства України, що встановлюють для загального і багаторазового застосування правила, загальні принципи або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, з метою досягнення оптимального ступеня впорядкованості, розроблені на основі консенсусу та затверджені уповноваженим органом.

Існує велика кількість Державних стандартів України що впливають на суб'єкти рекреаційної діяльності та туризм в цілому. До таких стандартів можна віднести:

– ДСТУ 28681.1-95 «Проектування туристських послуг»,

- ДСТУ 28681.2-95 «Загальні вимоги»,
- ДСТУ 28681.3-95 «Вимоги з забезпечення безпеки туристів та екскурсантів»,
- ДСТУ 28681.4-95 «Класифікація готелів».

Однак, в той же час існує низка державних стандартів, що регламентують саме санаторно-курортну діяльність. До таких стандартів можна віднести:

- ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщування. Загальні вимоги»;
- ДСТУ 21401:2020 «Туризм та супутні послуги. Система управління сталим розвитком закладів розміщення»;
- ДСТУ 21426:2019 «Туризм та пов'язані з ним послуги. Курорти. Вимоги до послуг»;
- ДСТУ 17679:2017 «Туризм та пов'язані з ним послуги. Велнес та СПА. Вимоги до послуг»;
- ДБН В.2.2-10:2022 «Заклади охорони здоров'я. Основні положення».

Основним джерелом правового регулювання туристичної діяльності в Україні є Закон «Про туризм», який визначає загальні організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики спрямованої на забезпечення прав громадян України у сфері туризму. Закон України «Про туризм» визначає загальні правові, організаційні, соціальні та економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму, яка спрямована на забезпечення права громадян на відпочинок, свободу пересування охорону здоров'я, безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення безпечне навколишнє природне середовище, задоволення духовних потреб та інших прав під час здійснення туристичних подорожей. встановлює принципи раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією та здійсненням туристичної діяльності на території

України. Закон України «Про Туризм» був прийнятий Верховною радою України 15 вересня 1995 року, введений в дію з дня його опублікування – 14 листопада 1995 року. У 2003 році його оновили та він був викладений в новій редакції Закону України від 18 листопада 2003 року, у якій набув чинності з 1 січня 2004 року.

Ще одним, не менш важливим джерелом правового регулювання туристичної діяльності в Україні є Закон «Про курорти». Закон України "Про курорти" був прийнятий 5 грудня 1996 року і встановлює правову базу для організації, розвитку та функціонування курортів на території України.

Основні положення закону визначають курорти як території з особливими кліматичними, природними, історико-культурними та іншими природними ресурсами, які використовуються для оздоровлення та лікування людей.

Закон встановлює порядок організації та функціонування курортів, у тому числі:

- визначає процедуру встановлення статусу курорту;
- встановлює вимоги до інфраструктури курортів (будівлі, споруди, дороги, комунікації тощо);
- регулює діяльність суб'єктів господарювання на території курортів;
- визначає порядок контролю за дотриманням законодавства про курорти;
- встановлює вимоги до оздоровчих процедур та послуг, які надаються на курортах.

Закон також передбачає механізми державної підтримки курортів та оздоровчих закладів на їх території, а також забезпечення їхньої екологічної безпеки.

Таким чином, Закон України "Про курорти" є базовим законом, який регулює організацію, функціонування та розвиток курортів в Україні. Проте, існує ще ряд інших законодавчих актів, що регулюють процеси організації та

забезпечення санаторно-курортного лікування в Україні. Зокрема:

1. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року № 1264-ХІІ - визначає загальні принципи та норми охорони навколишнього природного середовища, які мають застосовуватися на території курортів. (Поточна редакція: від 19.05.2023) [13];

2. Закон України "Про оздоровлення та відпочинок дітей" від 21.05.2009 р. № 1401-VI, який визначає правову базу оздоровчої діяльності та надання оздоровчих послуг в Україні [12];

3. Постанова Кабінету Міністрів України № 1499 від 11 грудня 1996 року Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних. Це один з ключових нормативних документів, що регулюють розвиток лікувально-оздоровчого туризму та курортів в Україні. Основною метою цієї постанови є затвердження Порядку розроблення та затвердження переліків мінеральних вод, лікувальних грязей та інших природних лікувальних ресурсів, що використовуються для лікування та оздоровлення населення. За цією постановою затверджено перелік 121 родовища мінеральних вод та 59 грязьових родовищ, які мають статус природних лікувальних ресурсів. Також згідно з цією постановою, міністерства та інші органи влади повинні розробляти та затверджувати переліки природних лікувальних ресурсів на території України. При цьому, ці ресурси повинні відповідати вимогам, що встановлені законодавством України, а також міжнародними стандартами [38].

Окрім нормативно-правових актів, що регулюють розвиток санаторно-курортної сфери існують спеціальні нормативно-правові акти які дають право на безкоштовне лікувально-оздоровче обслуговування. [22] Одним з таких актів є Постанова Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 року № 187 "Про затвердження порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян". Ця постанова регулює питання забезпечення певних категорій громадян санаторно-курортними путівками на пільгових умовах.

Згідно з цією постановою, право на отримання пільгової санаторно-курортної путівки мають наступні категорії громадян.

1. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які навчаються в загальноосвітніх навчальних закладах, професійно-технічних навчальних закладах, вищих навчальних закладах та закладах післядипломної освіти.

2. Інваліди I та II груп.

3. Пенсіонери.

4. Особи з числа учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

5. Особи з числа військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу внутрішніх військ МВС України, які брали участь у бойових діях.

6. Особи, які мають право на пільгове пенсійне забезпечення.

Постанова визначає також процедуру надання пільгових санаторно-курортних путівок, зокрема, порядок звернення до медичного закладу для отримання лікарського направлення, перелік документів, необхідних для отримання путівки, терміни її видачі та інші важливі питання [39].

Також, серед актів що регламентують надання пільг на послуги санаторно-курортним лікування слід Закон України «Про охорону здоров'я» від 19.11.1992 р. № 2801-ХІІ зі змінами та доповненнями [31].

Українське законодавство передбачає декілька законів, які мають відношення до певних категорій громадян і можуть забезпечувати певні пільги щодо оздоровлення, але не мають прямого стосунку до санаторно-курортної сфери. Деякі з цих законів:

– Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» передбачає право на пільги щодо відпочинку та оздоровлення для ветеранів війни, які брали участь у бойових діях, а також для членів їх сімей [16];

– Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачає пільги для військовослужбовців та їх сімей, зокрема, щодо пільгового оздоровлення [15];

– Закон України "Про охорону материнства та дитинства" передбачає, що жінки, які перебувають на декретній відпустці, мають право на пільгове оздоровлення, а також на оздоровлення своїх дітей до 3 років [14].

В кожному з цих законів передбачено певні категорії громадян, які мають право на пільги щодо оздоровлення. Однак, для отримання таких пільг необхідно відповідати визначеним у законах умовам та проходити встановлену процедуру оформлення пільгових відпусток.

У березні 2017 року в Україні було прийнято Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (далі Стратегія).[54] Цей стратегічний документ розроблений з метою визначення основних напрямків та заходів, спрямованих на розвиток туризму та курортів в Україні до 2026 року та затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України No 168-р від 16 березня 2017 року.

Основними завданнями Стратегії є:

1) розвиток інфраструктури туризму та курортів: будівництво та модернізація готелів, громадських туалетів, транспортних засобів, аеропортів, морських портів та інших об'єктів інфраструктури;

2) підвищення якості послуг та забезпечення безпеки туристів: забезпечення стандартів якості та безпеки у готелях, ресторанах, туристичних агентствах та інших суб'єктах туристичного ринку;

3) популяризація туристичних маршрутів та привабливості України як туристичної дестинації: створення та рекламування нових туристичних маршрутів, популяризація культурної спадщини, природних та історичних пам'яток України;

4) розвиток міжнародного туризму: залучення іноземних туристів

шляхом розвитку маркетингових заходів та забезпечення візової підтримки;

5) розвиток внутрішнього туризму: забезпечення доступності та привабливості внутрішнього туризму для громадян України.

Стратегія передбачає пріоритетний розвиток в Україні лікувально-оздоровчого, екологічного, культурного, спортивного, ділового та медичного туризму.

Також, документ передбачає створення сприятливих умов для розвитку туристичної інфраструктури, зокрема, розвиток транспортної інфраструктури, готельної бази та курортної інфраструктури. Стратегія передбачає використання механізмів державної підтримки туристичного бізнесу та створення сприятливих умов для привабливості інвестицій.

Що стосується саме лікувально-оздоровчого та медичного туризму, то згідно зі Стратегією розвитку туризму та курортів основою метою є створення сприятливих умов для розвитку курортно-оздоровчої галузі та приваблення туристів з усього світу в Україну. Стратегія передбачає впровадження заходів, спрямованих на розвиток курортної та медичної інфраструктури, поліпшення якості та різноманітності послуг, залучення інвестицій у галузь, підвищення конкурентоспроможності та розширення географії туристичного потоку.

Основними заходами у курортних зонах та курортних містах України, визначені:

- реконструкція та будівництво готельних комплексів, лікувальних та оздоровчих закладів, культурно-розважальних центрів та спортивних споруд;
- розробка та впровадження спеціалізованих медичних програм та пакетів послуг;
- збільшення кількості туристичних маршрутів, зокрема, оздоровчих та медичних, з урахуванням різноманітності та індивідуальних потреб туристів;
- проведення заходів з маркетингу та просування України як курортної країни на міжнародному рівні;

– підвищення рівня сервісу та кваліфікації працівників сфери курортного та медичного туризму [54].

Державна фінансова підтримка розвитку лікувально-оздоровчого туризму та курортів є важливим елементом розвитку цієї галузі в Україні. Нижче наведені основні джерела державної фінансової підтримки:

1. Державний бюджет. Державний бюджет України передбачає виділення коштів на розвиток туризму та курортів. Ці кошти використовуються на будівництво та реконструкцію інфраструктури, розвиток послуг, організацію заходів, що сприяють просуванню туристичних маршрутів.

2. Цільові державні програми. Україна розробляє та реалізує цільові державні програми з розвитку туризму та курортів. Програми передбачають фінансування різноманітних проектів, спрямованих на покращення умов перебування туристів.

3. Дотації. Уряд України надає дотації підприємствам, що займаються розвитком туризму та курортів. Це може бути фінансова допомога на розширення інфраструктури, підвищення якості послуг та інше.

4. Інвестиційні програми. Для залучення інвестицій у розвиток лікувально-оздоровчого туризму та курортів уряд України розробляє спеціальні програми та проекти. Інвестори можуть отримати пільги та знижки на оподаткування, що збільшує привабливість вкладання коштів у цю галузь. [8]

Державне агентство з розвитку туризму України (ДАРТ) одне з головних джерел фінансування туристичної галузі в Україні. Агентство здійснює фінансування ряду проектів, що спрямовані на підтримку розвитку туризму в країні. Наприклад, ДАРТ надає фінансову підтримку різноманітним туристичним заходам, які проводяться в Україні, таким як фестивалі, конференції, виставки тощо.

Також агентство може виділяти кошти на реалізацію різних проектів в туристичній галузі, зокрема на реконструкцію інфраструктури, створення нових

туристичних маршрутів та об'єктів інфраструктури. Додатково, ДАРТ може підтримувати ініціативи туристичних компаній та підприємств, надаючи їм фінансову допомогу на реалізацію проектів, що сприятимуть розвитку туризму в країні. Загалом, ДАРТ має значний потенціал як джерело фінансування туристичної галузі в Україні і може відігравати важливу роль у сприянні розвитку туризму в країні.

Основні напрямки діяльності ДАРТ.

1. Розробка та реалізація стратегії розвитку туризму в Україні. Агентство взаємодіє з місцевими владами, туристичними організаціями та іншими зацікавленими сторонами з метою визначення пріоритетів розвитку туризму в кожному регіоні країни.

2. Підтримка та стимулювання інвестицій в туристичну галузь України. ДАРТ залучає інвестиції для реалізації туристичних проектів, створення нових туристичних маршрутів та об'єктів інфраструктури.

3. Промоція та маркетинг України як туристичного напрямку. Агентство відповідає за створення позитивного іміджу України в якості туристичного напрямку, розробку та впровадження маркетингових стратегій та програм просування українського туризму.

4. Розвиток туристичної інфраструктури. ДАРТ підтримує будівництво та реконструкцію туристичної інфраструктури, включаючи готелі, кемпінги, курорти, а також розвиток туристичних маршрутів та атракціонів.

5. Захист прав туристів та контроль якості туристичних послуг. ДАРТ забезпечує захист прав туристів та здійснює контроль якості туристичних послуг в Україні [7].

Отже, після детального аналізу нормативних документів, які регулюють діяльність у сфері лікувально-оздоровчого туризму та курортів, можна зробити висновок, що ця галузь регулюється, перш за все, правовими та нормативними актами, цільовими програмами у сфері рекреації та туризму, а також завдяки

моніторингу використання рекреаційних ресурсів та залучення інвестицій. Всі ці форми регулювання є важливими для розвитку та забезпечення стабільності лікувально-оздоровчого туризму та курортів у Запорізькій області.

У наступному підрозділі нами буде проаналізовано ресурсне забезпечення розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області.

1.3 Ресурсне забезпечення розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області

Термін «туристичні ресурси» може використовуватися як загальний термін для всіх елементів, які приваблюють туристів до певної локації або можуть бути використані для розвитку туристичної індустрії. Цей термін використовується для опису туристичного потенціалу, який є на певній території, а також для опису реально наявних ресурсів, які вже використовуються для туристичних цілей. Ці ресурси формують основу для розвитку туризму і створюють привабливість для подорожей і відпочинку. Туристичні ресурси можуть бути унікальними для певного регіону або країни, і вони є важливими елементами розвитку туризму, сприяючи економічному зростанню, збільшенню зайнятості та залученню інвестицій у туристичний сектор. В таблиці 1.3.1 відображені види туристичних ресурсів, які використовуються в лікувально-оздоровчих цілях.

За даними таблиці 1.3.1 можна зробити висновок, що туристичні ресурси поєднують у собі об'єкти, явища та території, які викликають зацікавленість туристичного потоку. Важливою частиною для лікувально-оздоровчого туризму є саме природно-кліматичні ресурси а саме біотичні (заказники, пам'ятки природи, рекреаційні ліси), кліматичні (температура, погодні умови), геологічні (лікувальні грязі, мінеральні води) та ландшафтні (ліси, узбережжя, гори).

Таблиця 1.3.1

Туристичні ресурси лікувально-оздоровчого туризму. [60]

Назва	Види
Природно-кліматичні туристичні ресурси	- кліматичні ресурси; - біотичні ресурси; - геологічні ресурси; - ландшафтні ресурси;
Культурно-естетичні туристичні ресурси	- об'єкти матеріальної спадщини; - об'єкти не матеріальної спадщини;
Концептуальні туристичні ресурси	- об'єктні; - діяльнісні; - подійні;
Інфраструктурні туристичні ресурси	- засоби тимчасового розміщення і харчування; - заклади торгівлі; - парки;
Соціально-економічні туристичні ресурси	- географічне положення; - транспортна мережа; - екологічний стан території;

Природні ресурси, як і географічні, завжди були основою розвитку туризму. Природні ресурси виконують численні функції; однією з найважливіших є можливість їхнього використання як засобу відновлення фізичних і духовних сил людини. Природні туристичні ресурси варто розглядати як ресурси, що активно використовуються для збереження чи підтримки здоров'я індивідуума. До них можна віднести як окремі компоненти природи, так і весь природний комплекс.

Культурно-естетичні туристичні ресурси охоплюють інфраструктуру, що заохочує гостей відвідати культурні та мистецькі пам'ятки, які мають значення для культури та мистецтва.

Концептуальні туристичні ресурси визначаються як об'єкти, які створені для задоволення конкретної туристичної потреби та відповідають концептуальному підходу до організації туристичної діяльності. Ці ресурси можуть бути створені на базі національних культурних традицій, інноваційних технологій, екологічного підходу та інших концепцій [60].

Концептуальні туристичні ресурси можуть включати тематичні парки, які зосереджуються на певному тематичному напрямку, такому як атракціони, розваги або наука, або на базі історичних подій, наприклад, парки війни чи музеї зі спеціальними експозиціями. Також до концептуальних туристичних ресурсів можна віднести курорти та спа-центри, що спеціалізуються на певних видах лікування та відпочинку, наприклад, на основі мінеральних вод, грязей, масажу та інших методів.

Інфраструктурні туристичні ресурси є складовою частиною туристичної індустрії та включають в себе об'єкти, які створені для забезпечення комфортного та безпечного перебування туристів.

Соціально-економічні туристичні ресурси відображають соціальні та економічні аспекти туризму в певній території. Ці ресурси є важливими для розвитку туризму і можуть бути різноманітними.

Серед соціальних туристичних ресурсів можна відзначити культурні та історичні пам'ятки, національні парки та заповідники, традиції та звичаї місцевого населення. Ці ресурси забезпечують туристам можливість ознайомитись з культурою та історією території, що сприяє розвитку культурного туризму. Економічні туристичні ресурси включають в себе економічні можливості території, такі як готелі, ресторани, магазини, транспортні мережі та інші елементи інфраструктури.

Санаторно-курортні заклади – це один з видів інфраструктурних туристичних ресурсів, які пропонують туристам відпочинок та лікування на базі природних лікувальних факторів. Ці заклади знаходяться переважно в зонах з високим рівнем екології, де є природні джерела мінеральних вод, лікувального грязі та інших корисних природних факторів.

Санаторно-курортні заклади є важливим елементом розвитку туризму, оскільки вони забезпечують можливість відпочинку та лікування туристів, що має позитивний вплив на їх здоров'я та душевний стан. Більшість санаторно-

курортних закладів мають розвинену інфраструктуру, яка включає в себе готелі, ресторани, спортивні майданчики та інші об'єкти, які забезпечують комфортний відпочинок для туристів. Також санаторно-курортні заклади можуть бути важливим джерелом доходів для територій, де вони знаходяться. Розвиток цих закладів може сприяти розвитку економіки території, зокрема, за рахунок залучення інвестицій та створення нових робочих місць.

Курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації, будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні. А лікувально-оздоровча місцевість – це природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови сприятливі для лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань [18].

Запорізька область має великий потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, що ґрунтується на наявності природних ресурсів та наявних санаторно-курортних закладів. В області знаходяться більше 60 джерел мінеральних вод, а також термальні джерела, які використовуються в санаторно-курортному лікуванні та розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Окрім цього, є можливість використовувати лікувальні грязі, які знаходяться в багатьох водоймах та використовуються в лікувальних закладах. Також в Запорізькій області є певні кліматичні умови, такі як м'який континентальний клімат, наявність великої кількості сонячних днів, які сприяють розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

У таблиці 1.3.2 відображено основні напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області.

Як свідчать дані таблиці 1.3.2 Запорізька область має багатий потенціал для розвитку бальнеологічного туризму, оскільки тут розташовані джерела

Таблиця 1.3.2

Основні напрями розвитку лікувально-оздоровчого туризму регіону. [25]

Напрями розвитку	База для розвитку
Бальнеологічний напрям	базою для його розвитку є джерела мінеральної води, які використовуються у роботі лікувально-оздоровчого туризму регіону. Мінеральні джерела представлені такими основними бальнеологічними групами: вода лікувальна, дія якої зумовлена основним іонним складом та загальною мінералізацією, азот і метан у ній містяться у розчиненому стані в незначних кількостях (група А); сульфідна вода, фізіологічні та лікувальні дії якої зумовлені наявністю сульфідів (група Б); залізіста, миш'яковиста, або миш'якова вода з високим вмістом марганцю, міді, алюмінію (група В); радонові (радіоактивні) води (група Д).
Грязелікування («грязьовий» напрям)	складається з двох видів санаторно-лікувальних закладів: супутній бальнеологічному та суто грязелікувальний, зосереджений у лікувально-оздоровчих комплексах на Азовському морі. У регіоні є значні запаси лікувальної грязі.

мінеральних вод, які відносяться до різних бальнеологічних груп та гарячі джерела з лікувальними властивостями. Також в області доступні значні запаси лікувальних грязей.

Динаміка та структура туристичних потоків в Запорізькій області за період з 2010 по 2017 роки відображена в таблиці 1.3.3.

Як свідчать дані таблиці загальна кількість туристів у Запорізькій обл. у 2017 році у порівнянні з 2010 зменшилася на 41146 осіб (-46%). Це, ймовірно, зумовлено як економічними чинниками, так і війною, розпочатою росією у 2014 році.

Табл. 1.3.3

Туристичні потоки у Запорізькій області з 2010 по 2017 р. [55]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами – усього	Із загальної кількості туристів		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2010	88821	17656	24938	46227
2011	60055	1541	23882	34632
2012	35428	760	25023	9645
2013	54415	778	31107	22530
2014	39010	112	22320	16578
2015	30922	31	17197	13694
2016	40376	114	23571	16691
2017	47675	26	32487	15162
Відхилення 2017 р. до 2010 р. – Абсолютне, (±) од.	-41146	-17630	7549	-31065
Відносне, %	-46%	-99%	30%	-67%

Одним з найвідоміших курортів Запорізької області є Бердянськ, де розташовані лікувальні заклади з різноманітними процедурами, такими як гідротерапія, фізіотерапія, масаж та інші. Крім того, в Бердянську розміщене джерело мінеральної води "Миротворець", яка має лікувальні властивості для хвороб шлунково-кишкового тракту та нирок.

Місто Бердянськ, розташоване на узбережжі Азовського моря в Запорізькій області, має довгу історію як лікувально-оздоровчий курорт. Його теплий клімат, насичений мінеральними солями повітря та лікувальні грязі допомагають пацієнтам з численними захворюваннями. Основні напрямки лікування у Бердянську пов'язані з лікуванням захворювань органів дихання та шкіри.

Лікувальні заклади міста пропонують процедури з використанням

мінеральних вод, лікувальних грязей, інгаляцій, масажу, фізіотерапії та інших методів. Крім того, Бердянськ приваблює туристів своїм чистим і затишним пляжем, мальовничими краєвидами та розвиненою інфраструктурою.

У Бердянську налічується більше 20 курортів та санаторіїв, які пропонують грязелікування та інші види лікування. Головним джерелом грязей в Бердянську є Бердянські озера, води якого мають високий вміст мінералів та лікувальних речовин. Грязі з озера застосовуються для лікування захворювань опорно-рухової системи, шкіри, гінекологічних захворювань тощо. [61]

Бердянські озера – група озер (23) лиманного походження, що розташовані уздовж узбережжя Азовського моря, на схід від Бердянська (рис. 1.1.3).

Рис. 1.1.3 Бердянські озера [20]

Вони були створені з метою поліпшення туристичної і рекреаційної інфраструктури міста та збільшення додаткових можливостей для відпочинку туристів і місцевих мешканців. Від Солодкого лиману (затоплене морем гирло р. Берда) простягаються на відстань 8 км у напрямі до Бердянської коси,

утворюючи 2 групи: північні опріснені та південні солоні. Північні озера характеризуються різноманіттям флори та фауни. Найбільші з них: Солодке, Кругле, Краснопере, Мазанкове (солоність води від 4 до 15 г/л). У середині 70-х років 20 століття штучно, за допомогою каналів були об'єднані в єдину систему. Використовуються для риборозведення. Береги поросли очеретом, рогозом вузьколистим, кугою озерною. Серед південних озер найбільші – Довге, Середнє, Красне (солоність від 90 до 130 г/л). Їх використовують як джерело лікувал. мулів (пелоїдів).

На курорті Кирилівка грязі знаходяться на узбережжі Азовського моря. Тут є декілька санаторіїв та курортів, де можна отримати грязелікування та інші види лікування.

Кирилівка - це відомий курорт, розташований на узбережжі Азовського моря в Запорізькій області. Це місце приваблює туристів своїм кліматом, чистим пляжем та розвиненою інфраструктурою. Важливим фактом є те, що Азовське море мілководне. Середня глибина моря становить 7 метрів, тому море швидко прогрівається. Саме через це, цей курорт користується великим попитом серед сімей з дітьми.

Курорт Кирилівка розташувався на Федотовій косі, яка йде в море на 40 кілометрів. В самому кінці Федотової коси розташований природний заказник - півострів Бірючий. На Федотовій косі розташовано багато баз відпочинку (наприклад База відпочину «Alcazar» та «Верона»).

В Кирилівці діють численні лікувально-оздоровчі заклади, де пропонуються різні види процедур для поліпшення здоров'я та загального самопочуття. Найбільш популярними процедурами є лікування за допомогою мінеральних вод, грязей, соляних кімнат та масажу.

Вода в Кирилівці містить багато корисних мінералів, таких як йод, бром та магній, які мають позитивний вплив на здоров'я людини. Лікування за допомогою мінеральних вод використовується для лікування різних

захворювань, таких як захворювання кишечника, нирок, печінки та шлунково-кишкового тракту, а грязі Кирилівки містять багато корисних мінералів, таких як сірка, йод, бром та залізо, які мають позитивний вплив на здоров'я людини.

Півострів Бірючий – це півострів на південному заході України, на південному узбережжі Азовського моря. Його довжина становить більше 70 км, а ширина - від 3 до 20 км (рис. 2.1.3)

Рис. 2.1.3 Півострів Бірючий [59]

Півострів має неповторний ландшафт, який складається з безлічі сірководневих джерел, грязейних ванн, піщаних дюн, соснових лісів та мальовничих заток. Також півострів відомий своїми лікувальними грязями, які використовуються для лікування захворювань опорно-рухового апарату, нервової системи та шкіри.

Крім того, у Запорізькій області є багато мінеральних джерел, де можна отримати питну мінеральну воду та провести лікувальний курс. Такі джерела знаходяться у місті Кам'янка-Дніпровська та на Токмакському курорті.

На Кирилівському родовищі мінеральних вод виведені води зі середньо-верхньо-сарматських відкладів (свердловини 1/1, 7-к, 8-к) і з олігоценових відкладів (свердловини 10-к, 11-к).

Води сарматських відкладів за іонним складом хлоридно-натрієві ($\text{Cl} > 90$, $\text{Na} > 85$ екв. %), середньо-мінералізовані (від 7 до 9 г/л), зі вмістом бромиду від 13 до 20 мг/л, йоду 1,2 мг/л, кремнієвої кислоти 2,0 – 2,6 мг/л, заліза (загального) 0,8 – 1,8 мг/л. За хімічним складом вони близькі до вод Миргородського і Старо-Руського типів, займаючи проміжне положення між ними за величиною мінералізації.

В даний час на території санаторію «Кирилівка» знаходиться 5 свердловин, з них: 1/1, 7-к, 8-к пробурені на середньо-верхньо-сарматський водоносний горизонт, свердловини 10-к, 11-к на олігоценовий водоносний горизонт (табл.1.3.4) [34].

Вищевказані води без смаку, без запаху, без осаду зі слабколужною реакцією (рН 7,2 – 7,3). Згідно бальнеологічного висновку No Г-64 від 26.01.85 р. вода середньо-верхньо-сарматського водоносного горизонту може застосовуватися як лікувально-столова при лікуванні хронічних гастритів при секретній недостатності і хронічних колітах.

Води олігоценового горизонту за величиною мінералізації (50 – 52 г/л) є розсолами. За іонним складом розсоли хлоридно-натрієві. З катіонів різко переважають іони натрію, що складає 84,59 – 99,27 %. У різко підлеглий кількості присутні кальцій (2,516 – 6,09 % екв.), магній (8,75 – 9,62 % екв.). серед аніонів великий вміст хлору (> 98 % екв.). Сульфат-гідрокарбонатні іони присутні в кількостях 0,02 – 0,03% екв. і 0,21 – 0,74 % екв. У водах олігоцену вміст бромиду досягає бальнеологічних норм (60 – 100 мг/л).

Отже, Запорізька область має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Природні ресурси, такі як ліси, степи, річки та озера, створюють унікальні умови для відпочинку та лікування.

Таблиця 1.3.4

Експлуатаційні запаси підземних мінеральних вод на родовищі санаторію
«Кирилівка» [34]

Найменування	Затверджені запаси м3/добу в т.ч. по категоріях			Мінералі зація	No свердло вини	No протоколу та дата затвердження
	Всього	А	В			
Родовище мінеральних вод середньо- верхньо- сарматського водоносного горизонту	360	360	-	6 – 9	1/1 7-к 8-к	Протокол № 10542 від 12.09.88р.
Родовище мінеральних вод олігоценного водоносного горизонту	360	-	360	50-53	10-к 11-к	Протокол № 8058 від 26.04.79 р.

Крім того, у області розташовані численні санаторії, бази відпочинку та лікувальні заклади, які надають різноманітні послуги для відновлення здоров'я та покращення самопочуття. До того ж слід відмітити що у Запорізькій області велика кількість лікувальних вод, які мають цілющі властивості. Ці ресурси необхідно належним чином експлуатувати та забезпечувати їх доступність для відпочиваючих.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Організація санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей в Запорізькій області в довоєнний період

Організація санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей є важливим напрямом роботи у сфері охорони здоров'я дітей в Запорізькій області.

Історія розвитку санаторно-курортного лікування та оздоровлення в Запорізькій області налічує понад століття. Перші санаторії були відкриті на початку 1900-х років, коли місцеві курорти стали популярними серед багатьох людей, які шукали відпочинок та лікування.

У 1920-х роках було відкрито перший санаторій для дітей у місті Мелітополі. У 1930-х роках було створено систему санаторіїв для дітей, що знаходяться під опікою профспілкових організацій. У цей час також було створено перший лікувально-оздоровчий комплекс у місті Запоріжжі, який включав санаторій для дітей та дорослих, а також дитячий санаторій на березі річки Дніпро.

У 1950-х та 1960-х роках розвиток санаторно-курортного лікування та оздоровлення продовжувався, і було відкрито кілька нових санаторіїв для дітей. У цей період були розроблені нові методи лікування та оздоровлення дітей, включаючи фізіотерапію, гідротерапію, лікувальні групи та інші.

Після розпаду СРСР, система санаторно-курортного лікування та оздоровлення в Запорізькій області зазнала складних періодів та реформ. У 1990-х роках зазначилась значна зменшення фінансування санаторно-курортних закладів, що призвело до погіршення їх стану та зниження рівня медичної та

оздоровчої допомоги.

Проте в 2000-х роках почався певний розвиток цієї сфери. В області відкрилися нові санаторії, які обладнали сучасним медичним та оздоровчим обладнанням. Також з'явилися нові форми оздоровлення, такі як літні табори зі здоровим способом життя та програми для зміцнення здоров'я. [15]

У кінці 2021 року в області зазначився розвиток санаторно-курортного лікування та оздоровлення в напрямку підвищення рівня сервісу та комфорту для пацієнтів. Також було розроблено програму «Охорона здоров'я міста Запоріжжя на період 2022-2024 роки», яка мала на меті підвищення рівня здоров'я населення та розвиток медичного туризму в області [40].

Станом на кінець 2021 року у області діють різноманітні оздоровчі заклади, які пропонують санаторно-курортне лікування та відпочинок для дітей з різних категорій. До них належать санаторії, дитячі оздоровчі табори, бази відпочинку та інші заклади.

Організація санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей включає такі етапи:

1. Вибір закладу для лікування та відпочинку дитини на підставі медичних показань та віку дитини.
2. Проведення медичного огляду дитини перед відправкою в санаторій або табір. Медичний огляд допомагає виявити наявність захворювань та встановити індивідуальну програму лікування та оздоровлення.
3. Підготовка до відправлення в санаторій або табір. Для цього необхідно забезпечити дитині всі необхідні речі та документи, відповідно до вимог закладу.
4. Проживання та лікування у санаторії або таборі. У цей період дитина отримує комплексне лікування та відпочиває, що допомагає покращити її здоров'я та психологічний стан.
5. Післязаходове спостереження та контроль з боку медичного

персоналу.

Один з варіантів для дитячого лікувального туризму в Запорізькій області - це відпочинок на березі Дніпра. На території області є багато баз відпочинку, які пропонують дитячі санаторно-курортні програми, включаючи лікувальні процедури, фізкультуру та відпочинок на свіжому повітрі.

За даними офіційних статистичних джерел, станом на 2019 рік у Запорізькій області діє 214 закладів дитячого лікувально-оздоровчого туризму, які забезпечують різні види оздоровлення та відпочинку для дітей (табл. 2.1.1).

Табл. 2.1.1

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Запорізькій області за період 2010-2019 роки. [5]

Рік	Кількість закладів, од		У них місць, од		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	Усього	У тому числі заклади оздоровлення	Усього	У тому числі заклади оздоровлення	Усього	У тому числі заклади оздоровлення
2010	321	17	13868	5284	46029	12377
2011	331	7	14418	2200	49128	6358
2012	374	8	14398	2670	51124	7280
2013	374	8	14398	2670	51124	7280
2014	294	40	13457	12789	45899	32403
2015	264	21	11939	6906	35592	12541
2016	2017	16	11703	5201	42355	14290
2017	265	14	11078	4280	44574	12966
2018	232	11	9884	3685	40826	12080
2019	214	11	10140	3946	41615	13472

Як свідчать дані таблиці 2.1.1 кількість дитячих закладів оздоровлення зменшується, проте кількість місць в них та кількість дітей які перебували в цих закладз зменшується меншими темпами.

Зокрема, на території області функціонують більше 30 дитячих санаторно-

курортних закладів, які пропонують комплексне лікування та відпочинок дітям з різними захворюваннями. Також в області діє більше 200 дитячих оздоровчих таборів, які працюють як у літній, так і у зимовий період. Ці табори можуть бути загальними або спеціалізованими, наприклад, для дітей з обмеженими можливостями, дітей з багатодітних сімей та інших категорій.

Також в Запорізькій області діють бази відпочинку, які пропонують оздоровчу та рекреаційну програму для дітей та їх батьків. Наприклад, біля Дніпра діє Береговий комплекс "Казка", який пропонує широкий спектр послуг для дітей та дорослих.

У санаторіях та курортах Запорізької області для дітей надається різноманітний спектр послуг, серед яких можуть бути:

1. Лікувальні процедури: фізіотерапія, масаж, гідротерапія, інгаляції, киснева терапія та інші. В залежності від проблеми, яку необхідно вирішити, можуть бути призначені різні види лікування.

2. Розважальні програми: дискотеки, вечірки, концерти, спортивні змагання, екскурсії та інші заходи, що допоможуть дітям відпочити та знайти собі цікаві заняття.

3. Спортивні заняття: басейни, спортивні майданчики, групові заняття з фітнесу, йоги та інших видів спорту.

4. Культурно-освітні програми: майстер-класи з мистецтва, театральні вистави, лекції про історію та культуру місцевості, заняття з розвитку креативності та інші подібні заходи.

5. Харчування: санаторії та курорти надають трьохразове харчування з урахуванням дитячих потреб і можливих алергій.

6. Медична допомога: у санаторіях працюють лікарі-педіатри та медичний персонал, який може надати допомогу в разі потреби.

7. Проживання: діти можуть проживати у номерах з батьками чи окремо від них в спеціально обладнаних дитячих номерах або ліжкомісцях.

Найвідомішими дитячими лікувально-оздоровчими закладами, які функціонували в регіоні до війни були:

– санаторій «Нафтохімік» (Бердянськ) - Тут для гостей створені комфортні умови для проживання, є потужна медична база і працює висококваліфікований персонал. Для оздоровлення пацієнтів в санаторії застосовується більше ста різних процедур, методик. До того ж унікальні кліматичні умови цих місць самі по собі сприяють позбавленню від багатьох недуг. Санаторний комплекс знаходиться в заповідній зоні - на знаменитій Бердянській косі [48];

– санаторій «Арктика» (Бердянськ) Установа має потужну лікувальну базу і розвинену інфраструктуру. Тут застосовуються ефективні реабілітаційно-відновлювальні та оздоровчі методики, що дозволяють позбавитися від багатьох недуг і наслідків перенесених раніше захворювань, підняти життєвий тонус і зміцнити імунітет. Діти можуть скористатись такими лікувальними процедурами, як лікувальні ванни, масаж, інгаляції, лазеротерапія, фізіотерапія та інші [46];

– санаторій «Великий луг» (Запоріжжя) пропонував широкий спектр можливостей для лікування та оздоровлення своїх відвідувачів. Серед основних напрямків лікувальних процедур можна виділити гідротерапію, фізіотерапію, лікувальну фізкультуру та масаж. Також у санаторії є спеціалісти, які проводять курси з лікування захворювань опорно-рухового апарату, шлунково-кишкового тракту та нервової системи. Для поліпшення здоров'я відвідувачів санаторій пропонує різноманітні процедури зі здорового харчування, релаксації та активного відпочинку [47].

У Запорізькій області у довоєнний період діяли програми, які надавали дітям можливість безкоштовно відвідувати курорти та санаторії. Наприклад, програма "Дитячий курорт", яка діяла до початку 2021 року, є ініціативою уряду, яка надала можливість дітям з малозабезпечених родин відвідувати

санаторії та курорти для оздоровлення та лікування. Участь у програмі могли взяти діти віком від 7 до 14 років, які перебували у складних життєвих обставинах, а їх родини мали обмежені фінансові можливості. У рамках програми, діти могли перебувати в санаторіях та курортах на протязі 21 дня. Вони отримували комплексну програму оздоровлення та лікування, яка включала в себе раціон харчування, процедури гідротерапії та фізіотерапії, масаж та фізкультуру.

Також діяла програма «Дитяча картка здоров'я» – це ініціатива Міністерства охорони здоров'я України, яка дозволяла безкоштовно отримати медичну допомогу та профілактичне оглядання для дітей від 0 до 18 років. Для участі у програмі необхідно було зареєструвати дитину на сайті Державного реєстру населення та отримати картку здоров'я. Картка здоров'я дає право на безкоштовні консультації у лікаря загальної практики, педіатра, лікаря-спеціаліста, а також на проходження профілактичних оглядів та відвідування санаторіїв та курортів за пільговими цінами. Програма спрямована на забезпечення доступної медичної допомоги для дітей та підвищення їхнього рівня здоров'я. Крім того, програма дозволяла батькам економити кошти на лікування та профілактику за рахунок пільгових умов у санаторіях та курортах [43].

Важливою частиною організації санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей є проведення різних соціальних досліджень. У рамках дослідження «Оцінка ефективності санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей в Україні», що проводилося в 2019 році на базі Національної академії медичних наук України, на території Запорізької області було здійснено дослідження ефективності санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей. Це дослідження є важливим для розвитку курортного лікування дітей та дає можливість оцінити ефективність заходів з оздоровлення та лікування дітей в регіоні.

Ще одне, подібне до цього дослідження проводилося і в 2019 році під назвою "Оцінка ефективності санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей на території Запорізької області". Дослідження було здійснене з використанням методів аналізу статистичних даних та опитування родичів дітей, які проходили санаторно-курортне лікування та оздоровлення. Згідно з його результатами, ефективність санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей в Запорізькій області була оцінена як висока. Дослідження також виявило, що найбільш ефективними методами лікування та оздоровлення є фізіотерапія, бальнеологія, масаж та фізкультура. Крім того, зазначалося, що певний вплив на ефективність лікування та оздоровлення має якість медичного обладнання та компетентність медичного персоналу [9].

У процесі організації санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей в Запорізькій області виникають певні проблеми. Одна з них пов'язана з недостатньою кількістю санаторіїв та курортів, що призводить до того, що багато дітей не можуть отримати необхідне лікування та оздоровлення. Також, деякі з існуючих санаторіїв та курортів мають застаріле обладнання та недостатньо кваліфікованого медичного персоналу, що може негативно вплинути на якість надання медичної допомоги дітям.

Іншою проблемою є висока вартість послуг, пов'язаних із санаторно-курортним лікуванням та оздоровленням дітей. Це може стати перешкодою для деяких батьків, які не можуть дозволити собі витрати на такі послуги. Крім того, не всі санаторії та курорти пропонують різноманітні програми та послуги для дітей з різними потребами, що може знижувати ефективність лікування та оздоровлення.

Нарешті, ще однією з проблем є недостатня інформаційна підтримка для батьків, які шукають інформацію про санаторії та курорти для лікування та оздоровлення своїх дітей. Не всі батьки знають, де шукати інформацію про доступні послуги та які санаторії та курорти мають кращі умови для лікування

та оздоровлення дітей. Також, не менш важливою є часткова окупація Запорізької області в результаті чого вся приморська зона з великою кількістю курортів була зруйнована.

Отже, підсумуючи все вищезазначене, можна зробити висновки, що:

- санаторно-курортне лікування та оздоровлення дітей є важливою складовою збереження та підвищення здоров'я нації;
- у Запорізькій області існує достатньо велика мережа дитячих санаторіїв та профілакторіїв, які пропонували до війни різноманітні види лікувальних та оздоровчих програм;
- переваги санаторно-курортного лікування та оздоровлення полягають у комплексному підході до організації процесу, використанні природних лікувальних факторів, а також в наявності спеціалізованого медичного персоналу;
- результати досліджень підтверджують ефективність санаторно-курортного лікування та оздоровлення дітей в Запорізькій області.

Все це свідчить про важливість і необхідність подальшого розвитку цієї галузі в регіоні. Тому в наступному підрозділі ми розглянемо перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області у повоєнний час.

2.2 Перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні у повоєнний час

Запорізька область завжди була відома своїми лікувально-оздоровчими ресурсами, які забезпечували попит на санаторно-курортні та оздоровчі послуги в регіоні. В області існує багато санаторіїв, профілакторіїв, пансіонатів, готелів

з лікувальними послугами та спа-центрів. Вони розташовані як у містах, так і в курортних зонах області, таких як Бердянськ, Кирилівка, Генічеськ, Приморськ та інші. До 2019 року включно лікувально-оздоровчі заклади Запорізької області пропонували широкий спектр послуг, що включав лікування різних захворювань, реабілітацію, SPA-процедури, фітнес, басейни та інші види відпочинку. Крім того, до Запоріжжя та курортних зон області приїжджали туристи з різних куточків України та з-за кордону. Відпочинок на курортах Запорізької області був досить популярним серед людей різного віку та соціального статусу. Проте стан лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області зазнав значних змін у зв'язку з пандемією COVID-19 та війною. З одного боку, карантинні обмеження та закриття кордонів призвели до зменшення потоку туристів, а з іншого боку, люди все частіше звертаються до лікувальних закладів та санаторіїв, щоб зміцнити своє здоров'я після перенесеного захворювання на COVID-19.

В таблиці 2.2.1 зображено кількість туристів обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму.

Як свідчать дані таблиці 2.2.1 протягом 2015 – 2019 років відбувалося збільшення кількості туристів в регіоні, проте з 2020 року, у зв'язку з пандемією COVID, почалося зменшення кількості туристів. Пандемія COVID-19 значно вплинула й на стан лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області. У 2020 році, у зв'язку з карантинними обмеженнями, було закрито більшість готелів, санаторіїв та інших закладів туристичного господарства. Лише окремі санаторії продовжували роботу, але тільки для лікування тих, хто потребував невідкладної медичної допомоги [56].

Крім того, внаслідок пандемії, через зменшення потоку туристів в Запорізьку область, значного скоротилися доходи туристичної галузі. Багато туристичних заходів та фестивалів, що були заплановані на 2020 рік, були скасовані або перенесені на неозначений термін.

Таблиця 2.2.1

Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму (осіб) [5]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	Виїзні туристи	Внутррішні туристи
2015	30922	31	17197	13694
2016	40376	114	23571	16691
2017	47675	26	32487	15162
2018	56374	252	38984	17138
2019	56838	182	44391	12265
2020	33169	36	25517	7616
Відхилення 2020 р. до 2019 р. – Абсолютне, (±) од.	-23669	-146	-19414	-4649
Відносне	-42%	-80%	-43%	-37%

Так, наприклад, у квітні 2021 року було скасовано фестиваль "Великодня казка", який мав відбутися у місті Мелітополь. Про це повідомляє сайт міської ради Мелітополя.[51] Також подібне трапилося і в травні 2021 року, коли було перенесено дату проведення туристичного заходу "Мото-весна 2021" у місті Бердянськ на червень місяць через епідеміологічну ситуацію в країні. Про це повідомляє сайт міської ради Бердянська.[33]

З приводу негативного розвитку епідемії COVID-19 не одноразово висловлювався тодішній голова Запорізької обласної державної адміністрації Віталій Вікторович Туринок. Так у вересні 2020 року він зазначив: "Ми розуміємо, що пандемія дуже вплинула на розвиток туризму у нашій області. Але ми не зупиняємося та продовжуємо розвивати туристичні маршрути та проекти, щоб після закінчення карантину ми могли запропонувати туристам ще

більше цікавих місць для відпочинку".[57]

Згідно з даними Державної служби статистики України, у 2020 році загальна кількість туристів, які відвідали Запорізьку область, склала 828,6 тис. осіб, що на 42,2% менше, ніж у 2019 році. У той же час, кількість внутрішніх туристів склала 782,5 тис. осіб, що на 43,7% менше, ніж у 2019 році. Кількість виїзних туристів склала 46,1 тис. осіб, що на 10,3% менше, ніж у 2019 році.

Також зменшився іноземний туризм. У 2020 році Запорізьку область відвідали 18,8 тис. іноземних туристів, що на 64,1% менше, ніж у 2019 році (52,4 тис.).

Згідно зі звітом Всеукраїнської асоціації туроператорів за 2020 рік, пандемія COVID-19 значно вплинула на туристичну галузь в Україні. У порівнянні з 2019 роком, кількість замовлень на туристичні послуги в Україні зменшилась на 70-80%. Більшість туристів відмовилися від поїздок через обмеження в міжнародному та внутрішньому туризмі, закриття кордонів, карантинні обмеження та заборони на пересування. Також була спостережена зниження попиту на туристичні послуги внаслідок загальної економічної нестабільності в країні та зменшення доходів населення [19].

Проте, з посиленням заходів по боротьбі з пандемією та з введенням масової вакцинації, ситуація в галузі лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області поступово починає покращуватися. З 2021 році було відновлено роботу багатьох санаторіїв та готелів, а також відбулося кілька туристичних заходів.

Зараз, в умовах повномасштабної війни, що розпочалася з 24 лютого 2022 року, Запорізька область, як і багато інших регіонів країни, значно постраждала від бойових дій, тимчасової окупації та інших негативних наслідків війни. Військовими діями в області знищено велику кількість будівель, міст та інфраструктури, зруйновані дороги та мости. На жаль, також є багато людських жертв та постраждалих. Велика кількість людей була змушена

залишити свої домівки та переселитися в інші регіони країни або закордон.

Внаслідок війни в області зупинилися всі види туристичної діяльності, включаючи лікувально-оздоровчий туризм. Знищення медичної та туристичної інфраструктури області та загальна нестабільність в країні стали причиною зменшення потоку туристів до Запорізької області до мінімуму.

На разі Запорізька область переживає складний період відновлення та реконструкції медичної та туристичної інфраструктури, відновлення міст та інфраструктури, які були зруйновані під час бойових дій, а також необхідно проводити процеси демілітаризації всією територією Запорізькою області шляхом розмінування та усунення наслідків обстрілів. Лікувально-оздоровчий туризм, як і інші види туризму, потребують значних зусиль та часу для повного відновлення й повернення до попереднього рівня розвитку.

Завдяки своїм великим обсягам лікувальних ресурсів, а саме лікувальних грязей, мінеральних вод та доступу до Чорного моря, Запорізька область може стати провідним регіоном у розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні разом з такими курортними дестинаціями як Одеса, Закарпаття, Львівщина та Кримський півострів. Однак, перед тим, як розпочати процес відновлення розвитку цього виду туризму в області, необхідно провести SWOT-аналіз з метою визначення потенційних переваг та негативних чинників, що впливають на розвиток лікувально-оздоровчого туризму. В цьому випадку, SWOT-аналіз допоможе визначити потенційні шляхи розвитку та уникнення можливих ризиків для цього виду туризму в Запорізькій області (таблиця 2.2.2).

На основі проведеного SWOT-аналізу можна зробити висновки, що з метою розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області, необхідно враховувати внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на його розвиток. Серед сильних сторін можна виділити велику кількість природних ресурсів та туристичних об'єктів, популярність термальних джерел, наявність кваліфікованих медичних кадрів та інфраструктури для відпочинку.

Таблиця 2.2.2

Матриця SWOT-аналізу розвитку туристичного бізнесу в Запорізькій обл.

[складено автором]

Сильні сторони	Слабкі сторони
1	2
<ul style="list-style-type: none"> • Розташування області в межах південно-східного регіону України, що сприяє збільшенню потенційного туристичного потоку. • Наявність лікувальних джерел, мінеральних вод, курортів та інших природних ресурсів, які є перевагою для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. • Розташування області в межах південно-східного регіону України, що сприяє збільшенню потенційного туристичного потоку. • Наявність лікувальних джерел, мінеральних вод, курортів та інших природних ресурсів, які є перевагою для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. • Історична та культурна спадщина, наявність пам'яток та архітектурних перлин, що можуть привернути туристів-істориків. • Розвинутість транспортної інфраструктури. • Вихід до Азовського моря, що сприяє розвитку приморських курортів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність великих міжнародних літніх аеропортів в області, що може обмежувати потенційний туристичний рух. • Відсутність достатньої кількості сучасних готелів та курортів, що відповідають міжнародним стандартам та потребам туристів. • Відсутність великих міжнародних літніх аеропортів в області, що може обмежувати потенційний туристичний рух. • Відсутність достатньої кількості сучасних готелів та курортів, що відповідають міжнародним стандартам та потребам туристів. • Відсутність достатньої кількості розваг та місць для дозвілля, що може обмежувати розвиток туризму в області. • Висока залежність від змін в політичній та економічній ситуації в країні. • Близьке розташування до країни-агресора. • Тимчасова окупація більшої частини області.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток лікувально-оздоровчого туризму, який є одним з пріоритетів в програмі розвитку туризму в Україні до 2026 року. • Багаті природні ресурси та ландшафти, зокрема лікувальні джерела, мінеральні води, лікувальні грязі та інші природні фактори. • Потужний потенціал з приводу медичних послуг, які можуть задовольнити потреби туристів у лікувально-оздоровчому відпочинку. • Підвищення рівня здоров'я населення, зменшення стресу та поліпшення якості життя. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зруйнованість великої кількості санаторіїв та курортів. • Деякі з медичних закладів та санаторіїв можуть бути застарілими та потребувати реконструкції, а відсутність потрібної інфраструктури може відлякувати туристів. • Недостатній рівень медичної освіти може призвести до відсутності висококваліфікованих фахівців у галузі лікувального туризму, що може вплинути на якість надання послуг. • Низький рівень економічного розвитку та фінансування може обмежувати можливості розвитку лікувального туризму

Продовж. табл. 2.2.2

1	2
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • Створення маршрутів лікувально-оздоровчого туризму, які можуть привернути туристів та допомогти в розвитку туризму в області. • Розширення міжнародного співробітництва з країнами, де розвинена лікувально-оздоровча індустрія. • Можливість використання сучасних технологій та інновацій для розвитку туризму. 	<ul style="list-style-type: none"> • Погіршення безпеки внаслідок війни або інших конфліктів може призвести до зменшення потоку туристів в область та погіршення іміджу області. • Інші регіони України можуть конкурувати з Запорізькою областю на ринку лікувального туризму, що може вплинути на популярність туристичних послуг у цій області.

Однак, слабкі сторони полягають у значних негативних наслідках від війни, руйнації транспортної та спеціалізованої туристичної інфраструктури, відтоку висококваліфікованих працівників в галузі туризму, а також недостатньому фінансуванні та підтримці з боку держави.

Окрім того, відкриття нових ринків та використання нових технологій може стати новими можливостями для розвитку лікувально-оздоровчого та медичного туризму в області. Наприклад, розвиток медичного туризму для іноземних громадян може привести до збільшення попиту на медичні послуги та покращення інфраструктури.

Негативними зовнішніми наслідками є пандемія COVID-19 та повномасштабна війна в країні, що вже суттєво вплинули на зменшення кількості туристів в області.

Отже, Україна має великий потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму в післявоєнний період. SWOT-аналіз показав, що лікувально-оздоровчий туризм може стати однією з найбільш перспективних галузей туризму в регіоні. Однак існують певні виклики, такі як відсутність ефективної координації між учасниками галузі, недостатня інфраструктура та

недостатнє фінансування з боку держави. На основі отриманих результатів можна зробити висновок, що для розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні потрібна підтримка держави, відновлення зруйнованої інфраструктури та ефективна координація між всіма зацікавленими суб'єктами – держава, бізнес, місцева влада, місцеві громади.

2.3 Розробка програми лікувально-оздоровчого туру до Запорізької області.

З метою популяризації лікувально-оздоровчих особливостей Запорізької області, сприяння швидкому зростанню туристської активності в регіоні та розвитку міжрегіональних туристичних зв'язків нами було розроблено програму лікувально-оздоровчого туру «Лікувальна оаза на березі Азовського моря» для туристів з Полтави. Цей тур стане можливим у повоєнний час після повної деокупації та демілітаризації території Запорізької області загалом та міста Бердянськ, зокрема.

Місто Бердянськ – курортна здравниця, розташована на узбережжі Азовського моря в тихій бухті Бердянської затоки, там, де бере свій початок Бердянська коса. На території курорту Бердянськ є декілька джерел мінеральних вод, які мають лікувальні властивості і використовуються в медичних цілях. Найвідоміші з них – це джерела мінеральних вод «Бердянська № 1» (використовується для лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, печінки, жовчних шляхів, нирок та сечового міхура) та «Бердянська № 3» (використовується для лікування хвороб серцево-судинної системи, захворювань нирок та сечового міхура, а також для зняття стресу та загального відновлення організму).

Історія Бердянська розпочинається з того, що у 1827 році на березі

Бердянської затоки розпочалося будівництво пристані. Саме цей рік і вважається роком заснування Бердянська. А 1 липня 1830 року відбулося урочисте відкриття порту. Навколо нього почало швидко розростатися селище, і вже у 1841р. порту були надані права і привілеї міста та офіційно закріплено назву Бердянськ. Вже на наступний рік місто стало центром Бердянського повіту, який був утворений на землях Дніпровського і Мелітопольського повітів Таврійської губернії.

Лікувальні властивості цих природних багатств було відкрито давно. Наприкінці 19 ст. існуючі в районі Бердянська грязьові лимани місцеві жителі використовували з лікувальною метою і в багатьох випадках досягали хороших результатів. У 1902 році тут збудували невелику дерев'яну грязелікарню, популярність цієї лікарні швидко зростала. До 1917 року тут було збудовано кам'яну грязелікарню та ще кілька допоміжних приміщень.

В роки громадянської війни Бердянський курорт майже повністю знищено. Згодом було відновлено всі зруйновані та пошкоджені будівлі, збудовано чотири нові корпуси, театр на 540 місць та низку інших культурно-побутових приміщень. Хворі почали надходити сюди вже 1922 року.

У 30-ті роки у Бердянську могли одночасно лікуватися понад 600 осіб. Велику кількість хворих тут обслуговували за методом курсування.

В роки Другої світової війни курорт знову перетворився на руїни. Роботи з відновлення почалися невдовзі після визволення міста. Перших хворих тут почали приймати вже у липні 1944 року.

У повоєнні роки санаторій «Бердянськ» (так Бердянський курорт називається з 1959 року) став одним із найкращих у радянській Україні. Популярність цієї здравниці безперервно зростала завдяки ефективному лікуванню багатьох хронічних захворювань, у тому числі периферичної нервової системи (радикуліти, неврити, невралгія), опорно-рухових органів (суглобів та хребта) та жіночих запальних захворювань.

Рік у рік курорт розширював свої лікувальні можливості. Після реконструкції грязелікарні, окрім лікування грязьовими аплікаціями, тут почали застосовувати газогрязеві ванни, електрогрязелікування — діатермогрязь та гальваногруд. [22]

Сьогодні Бердянськ — це місто обласного значення із населенням 118,4 тис осіб (станом на 2015 рік), перлина Північного Приазов'я, кліматичний та грязьовий курорт державного значення, різноманітне та водночас цікаве місто для відпочинку та оздоровлення [36]. Курорт має багатий природний потенціал, який може бути використаний для лікувальних цілей. Природні лікувальні ресурси курорту Бердянськ:

1. Морська вода: Азовське море містить велику кількість корисних мікроелементів та мінералів, таких як кальцій, калій, магній, йод і багато інших. Ці елементи допомагають зміцнювати імунну систему, покращують роботу шлунково-кишкового тракту та стимулюють метаболізм.

2. Мінеральні джерела: У Бердянську є декілька місцевих джерел мінеральних вод, які містять корисні мінерали, такі як сірка, магній, кальцій, залізо та інші. Ці води мають діючі властивості, що поліпшують роботу організму, зменшують біль та запалення, покращують кровообіг.

3. Лікувальні грязі: Бердянськ відомий своїми місцевими грязями, які мають властивості, корисні для лікування хвороб опорно-рухового апарату, захворювань шкіри, а також гінекологічних та інших захворювань.

4. Природні пляжі: Бердянськ має багато природних пляжів з пісчаним дном, які є корисними для здоров'я людей. Прогулянки по пляжу, заняття спортом, плавання та інші водні види спорту можуть покращити фізичний стан і зміцнити імунну систему.

5. Клімат: Бердянський курортний район відомий своїм морським кліматом, що має додаткові корисні властивості. Морський бриз, насичений йодом та мінералами, має властивості, що поліпшують роботу дихальної та

імунної систем. Тому Бердянськ є популярним місцем для лікування захворювань дихальних шляхів та шкіри. [41]

Отже, спираючись на наявні природно-лікувальні ресурси, нами розроблено лікувально-оздоровчий тур до Бердянська «Лікувальна оаза на березі Азовського моря» [57]. Курорт Бердянськ має офіційний статус курортного міста України з 11 січня 2005 року [52].

1. Обґрунтування та його коротка характеристика туру: Тур «Лікувальна оаза на березі Азовського моря» має на меті надати людям можливість відпочити та одночасно піклуватися про своє здоров'я, отримати якісну лікувальну допомогу та насолодитися красою мальовничих краєвидів. У рамках туру, відвідувачі матимуть можливість проживати в комфортабельному санаторії, де будуть надаватися різноманітні лікувальні процедури. Крім того, туристи зможуть відвідати різноманітні музеї, театральні вистави та інші розважальні активності.

2. Основні дані для проектування туру.

Тривалість туру: 10 днів/9 ночей. Оскільки місцем проживання є санаторій, то необхідно заздалегідь підготувати додаткові медичні документи, які будуть надані лікарям санаторію. До таких медичних документів належать:

1. Довідка від лікаря-терапевта про стан вашого здоров'я та можливість проведення курсу лікування в санаторії.

2. Результати аналізів та обстежень, які зазначені у довідці від терапевта.

3. Картка історії хвороб.

4. Поліс медичного страхування.

5. Для дітей - довідка з дитячої поліклініки про профілактичні щеплення та довідка про відсутність контакту з хворими на інфекційні захворювання.

6. ПЦ-тест на відсутність COVID-19

Розміщення: У якості місця проживання був обраний один з найкращих санаторіїв «Бердянськ». Санаторій «Бердянськ» пропонує розміщення в

номерах різного класу, від економ до люкс. Кожен номер обладнаний необхідними зручностями для комфортного перебування гостей. Крім того, в санаторії є власний медичний центр, де проводяться лікувальні процедури на базі мінеральних вод та мулових ванн, фізіотерапічних процедур, лікувальних масажів та лікувальної гімнастики. Також є басейн, сауна, тренажерний зал та інші розважальні і спортивні майданчики.

– Лікувально-оздоровчі процедури. Програма туру передбачає проходження лікувально-оздоровчої програми. Також санаторій пропонує індивідуальні лікувальні програми залежно від потреб та стану здоров'я гостей. Кожному гостю призначається персональний лікар, який після огляду та обстеження складає індивідуальний лікувальний план.

– Маршрут туру: Відправним пунктом є м. Полтава, з якого відбувається трансфер до м. Бердянськ за допомогою туристичного автобусу економ класу. Час в дорозі від м. Полтава до м. Бердянськ складає 6 год. 38 хв.

На рис. 2.3.1 зображено карту маршруту «Лікувальна оаза на березі Азовського моря».

Чисельність групи: Чисельність групи туристів становить від 1 особи, вік не менше 16 років.

Супровід гідом: Група забезпечена супроводом гіда, а також додатковими послугами гіда на час запланованої екскурсії.

Гід - це особа, яка має професійну кваліфікацію та досвід в проведенні екскурсій та організації подорожей. Він забезпечує гостей інформацією про місцевість, її історію, культуру, місця відпочинку та розваги. Також надає відпочиваючим необхідну інформацію, роз'яснює питання, що виникли, разом зі співробітником санаторію (готелі) займається розселенням відпочиваючих, за необхідності супроводжує туристів на екскурсії і заплановані заходи.

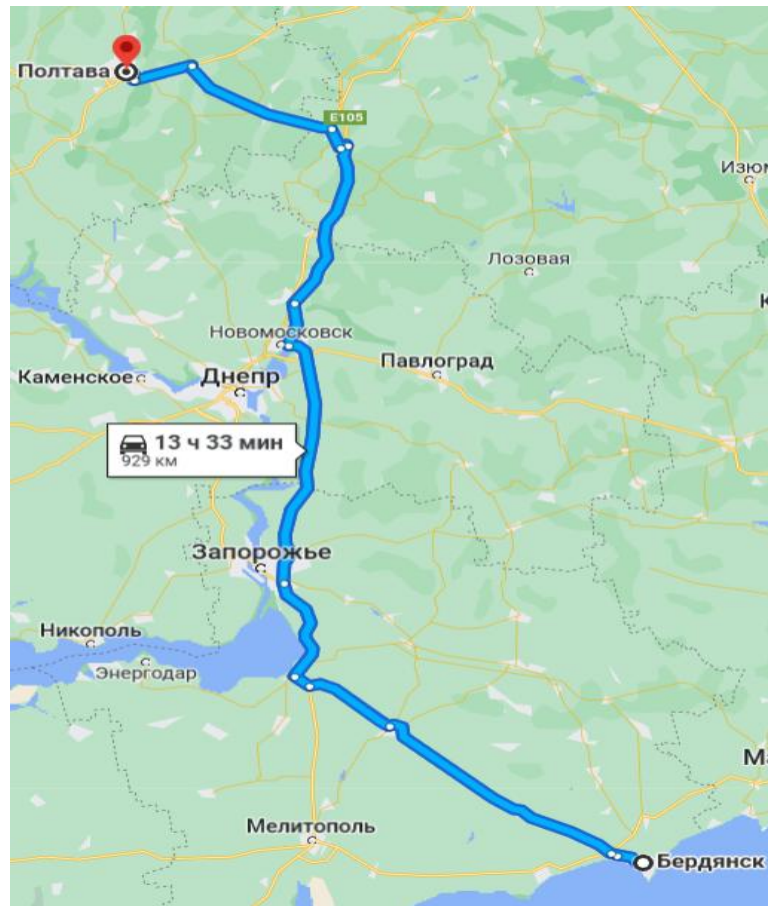

Рис. 2.3.1 Карта маршруту «Лікувальна оаза на березі Азовського моря»

Транспортне забезпечення: За програмою туру, група має повне трансферне забезпечення. Автобус Полтава – Бердянськ – Полтава. Індивідуальний трансфер до санаторію «Бердянськ».

Харчування: Санаторій Бердянськ пропонує гостям різноманітне та смачне харчування на базі індивідуальних дієт. Кожен гість може обрати дієту, яка відповідає його стану здоров'я та потребам. Харчування відбувається три рази на день, а також додаткові перекуси. Страви готуються з використанням свіжих та якісних продуктів, а меню складається з різноманітних страв української та європейської кухонь. Спеціальні дієти включають безглютенову, низькокалорійну, вегетаріанську та інші. Гості можуть скласти індивідуальне меню разом з дієтологом, який забезпечить належне харчування для кожного

гостя.

Відвідування музеїв, інших об'єктів: Під час перебування в санаторії «Бердянськ» туристам пропонуються факультативні екскурсії, а саме:

- Музей історії Бердянська: це музей, що розташований в історичній будівлі в центрі міста. Він містить колекцію археологічних знахідок, фотографій та інших експонатів, які розповідають про історію міста та його розвиток.

- Музей мистецтв імені С. Кривоноса: це музей, що розташований в історичній будівлі на набережній. Він містить колекцію картин, скульптур та інших творів мистецтва.

- Аквапарк "Жемчужина": це великий водний парк, де можна відпочити та насолодитися багатьма атракціонами, включаючи водні гірки, басейни та ігрові зони для дітей.

Наявність комплексу дозвіллевих заходів та послуг: Санаторій Бердянськ пропонує різноманітні дозвілля та розваги для своїх гостей. У санаторії є власний пляж, який обладнаний усіма необхідними зручностями, такими як шезлонги, парасольки, пляжні рушники, а також можливість орендувати водний транспорт.

Крім того, на території санаторію є басейн з підігрівом, фітнес-зал, тенісні корти, більярд, настільний теніс та інші розважальні заходи. Для тих, хто бажає розслабитись та відновити своє здоров'я, у санаторії є спа-центр зі зручними номерами для масажу, сауною та гідромасажем. Також у санаторії організовуються різноманітні культурні та розважальні заходи, такі як вечори живої музики, виставки та майстер-класи.

В таблиці 2.3.1 відображена деталізована програма туру «Лікувальна оаза на березі Азовського моря», а в таблиці 2.3.2 його калькуляція. Таким чином, тур спрямований на задоволення лікувально-оздоровчих потреб, також його програма передбачає відвідування факультативних екскурсій.

Таблиця 2.3.1

Деталізована програма туру «Лікувальна оаза на березі Азовського моря»

[складено автором]

День	Опис програми
1	Переїзд Полтава – Бердянськ 7:00 – 8:00 – трансфер до лікувально-оздоровчого комплексу «Бердянськ»; 8:00 – 10:00 – чек-ін та сніданок в ресторані комплексу; - Консультація з лікарями та спеціалістами - Вільний час 12:30 – 14:00 – обід в ресторані комплексу - Проходження процедур за програмою - Вільний час 18:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу
2	Проведення лабораторної діагностики (загальний аналіз крові та сечі), УЗД- та ЕКГ-діагностика; 8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу; - Проходження процедур за програмою 12:30 – 14:00 – обід в ресторані комплексу; - Отримання результатів обстеження; - Консультація зі спеціалістами та корегування індивідуального комплексу процедур; - Вільний час; 18:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу - Вільний час
3-9	8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу; - Проходження процедур за програмою 12:30 – 14:00 – обід в ресторані комплексу; - Проходження процедур за індивідуальною програмою; - Вільний час; - Можливість відвідування факультативних екскурсій; 18:00 – 19:00 – вечеря в ресторані комплексу - Вільний час
10	8:00 – 10:00 – сніданок в ресторані комплексу; - проведення заключного огляду та отримання рекомендацій щодо подальшого лікування та профілактики захворювань; - проходження процедур за програмою 12:30 – 14:00 – обід в ресторані комплексу; - вільний час; - чек-аут; 18:00 – трансфер до авто-вокзалу міста Бердянськ Переїзд Бердянськ - Полтава

Табл. 2.3.2

Калькуляція туру «Лікувальна оаза на березі Азовського моря»

[складено автором]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна	Кількість	Розрахункова формула	Загальна сума, грн
1	Квитки Полтава – Бердянськ – Полтава	450	2	-	900,00
2	Трансфер автовокзал Бердянськ – Санаторій – автовокзал Бердянськ	250	4	$3 \text{ т} = \text{Ціна 1 год експлуатації транспорту} * \text{Кількість годин роботи транспорту}$	1000,00
3	Проживання та процедури за програмою в санаторії	1040	1 номер стандарт, одномісне розміщення	$3 \text{ пр} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання} + \text{Вартість броні}$	9360,00
4	Заробітна плата гіда	300	2 дні	$3 \text{ з} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	600,00
5	Накладні витрати	-	5%	$3 \text{ н.р.} = (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4}) * 5\% / 100\%$	548,00
6	Страховання туристів	-	0.5%	$3 \text{ з} = 0,5\% / 100\% * (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5})$	58,00
7	Прибуток	-	10%	$\text{Ціна} = 10\% / 100\% * (\text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6} + \text{п7})$	1156,00
8	Загальна вартість туру	-	-	$\text{Вт} = \text{п1} + \text{п2} + \text{п3} + \text{п4} + \text{п5} + \text{п6} + \text{п7}$	13622,00
9	Ціна путівки на 1 особу			$\text{Цп} = \text{п8} / \text{Кількість осіб}$	13622,00

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Запорізька область має значний потенціал у сфері лікувально-оздоровчого туризму завдяки своїм природним та історичним ресурсам. Не зважаючи на те, що в Україні йде війна та більша частина Запорізької області знаходиться в окупації, після закінчення війни, деокупації та демілітаризації територій, область має певний потенціал для розвитку цього сегмента туризму завдяки своїм природним ресурсам, наявності лікувальних джерел і санаторіїв, а також наявній медичній інфраструктурі.

Одним з найбільших природних багатств області є Дніпро - найбільша річка України, яка протікає через територію області та створює сприятливі умови для розвитку водних видів туризму. Вздовж річки розташовані численні санаторії, бази відпочинку та готелі з лікувальними центрами, які пропонують різноманітні послуги для відновлення здоров'я та релаксації.

Також, на території області є значна кількість мінеральних джерел, які містять корисні мінерали та мікроелементи, що мають позитивний вплив на організм людини. Наприклад, місто Генічеськ, Бердянськ та Кирилівка, які відомі своїми лікувальними джерелами, які застосовуються при лікуванні таких хвороб як: дерматологічні, серцево-судинні, опорно-рухової системи та дихальних шляхів.

Крім того, Запорізька область має багатий природний потенціал, зокрема лісопарки, озера та заповідники. Розробка екотуристичних маршрутів, організація екскурсій та активного відпочинку в природних локаціях може привернути туристів, які цінують природу та екологічно чистий відпочинок.

Важливим ресурсом області є також історична спадщина, яка включає давні міста, фортеці, козацькі курені та інші пам'ятки культури. Наприклад, заповідники "Хортиця" та "Кам'яна Могила" відомі своєю унікальною історією та археологічними знахідками.

Розвиток лікувально-оздоровчого та медичного туризму в Запорізькій області може стати перспективним напрямом, що приверне як внутрішніх, так і зарубіжних туристів. Для досягнення цієї мети необхідно працювати в різних напрямках, наприклад сприяти розвитку та модернізації медичної інфраструктури для цього необхідно інвестувати у розвиток та покращення медичних закладів, санаторіїв, лікувальних центрів та спа-готелів. Важливо забезпечити сучасне обладнання, комфортні умови проживання та лікування, які відповідають міжнародним стандартам. Це створить високий рівень обслуговування для медичних туристів та сприятиме залученню більшої кількості відвідувачів.

Наступною важливою складовою є розширення медичних послуг: Важливо впроваджувати нові технології та методи лікування в медичних закладах Запорізької області. Це може включати впровадження передових хірургічних методик, лікування хронічних захворювань, фізіотерапевтичні процедури, реабілітаційні програми тощо. Розширення медичних послуг приверне більше медичних туристів, які шукають високоякісну медичну допомогу.

Додатково можна формувати пакети (набори) лікувально-оздоровчого відпочинку, тобто створювати набори послуг, які об'єднують медичне лікування з оздоровленням і відпочинком. Наприклад, можуть бути розроблені програми для лікування захворювань органів дихання, серцево-судинної системи, шлунково-кишкового тракту тощо, які включатимуть також процедури оздоровлення, масаж, фітнес, спа-процедури та інші види відпочинку.

Наступне, на що необхідно звернути увагу, це партнерство зі страховими компаніями. Для забезпечення фінансової безпеки медичних туристів та надання гарантій якості медичних послуг важливо укласти угоди з міжнародними страховими компаніями. Це забезпечить туристам медичне страхування, що покриє витрати на лікування та допоможе підвищити їх довіру до медичного туризму в Запорізькій області.

Не менш важливим є і розвиток медичного туризму для дітей. Окремою складовою частиною розвитку лікувально-оздоровчого та медичного туризму може бути спрямоване зусилля на розвиток медичного туризму для дітей. Спеціалізовані санаторії, центри оздоровлення та медичні заклади для дітей можуть пропонувати програми лікування та оздоровлення, а також розваги та розвивальні заходи для дітей. Це приверне багато сімейних туристів, які шукають медичну допомогу для своїх дітей.

І на останок слід приділити увагу маркетингу та просуванню, ефективні маркетингові кампанії є важливим інструментом для привертання туристів. Це можуть бути виставки, конференції, реклама в туристичних виданнях, створення туристичних порталів та веб-сайтів, активна присутність в соціальних мережах. Важливо просувати Запорізьку область як місце з високоякісними медичними послугами та привабливими умовами відпочинку.

В контексті післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчої сфери на території області важливою буде підтримка малих підприємств і підприємництва зі сторони як держави так і місцевої влади. Основними аспектами щодо підтримки малого бізнесу можуть бути такі аспекти як по-перше Фінансова підтримка: забезпечення доступу до фінансових ресурсів для малих підприємств, які працюють в сфері лікувально-оздоровчого туризму. Це може включати надання низькодохідних кредитів, грантів або фінансових стимулів для розвитку нових проектів, модернізації інфраструктури та покращення якості послуг. По-друге бізнес-інкубатори та підприємницькі центри: створення спеціалізованих бізнес-інкубаторів та підприємницьких центрів, які спрямовані на підтримку малих підприємств в сфері лікувально-оздоровчого туризму. Ці центри можуть надавати підприємцям доступ до консультацій, навчання, менторства, а також допомогти з розвитком бізнес-планів та маркетингових стратегій. По-третє маркетингова підтримка: забезпечення малих підприємств і підприємців в сфері лікувально-оздоровчого

туризму ефективними маркетинговими інструментами. Це може включати підтримку в розробці маркетингових стратегій, підвищення їх онлайн-присутності, рекламу та просування послуг за допомогою соціальних медіа, туристичних порталів та інших каналів комунікації. Також важливим є партнерство та мережеві зв'язки: сприяння у встановленні партнерських відносин та мережевих зв'язків між малими підприємствами в сфері лікувально-оздоровчого туризму. Це може забезпечити обмін досвідом, підтримку у вирішенні спільних проблем, а також створення пакетних пропозицій та інтегрованих туристичних продуктів. Нарешті, найважливіше це навчання та підвищення кваліфікації: забезпечення доступу до навчальних програм, тренінгів та семінарів, спрямованих на розвиток підприємницьких навичок та кваліфікації у сфері лікувально-оздоровчого туризму. Це може підвищити професійну компетентність підприємців та покращити якість наданих послуг.

Всі ці заходи разом можуть створити сприятливу підприємницьку атмосферу, підтримати розвиток малих підприємств у сфері лікувально-оздоровчого туризму, а також сприяти зростанню туристичного потоку та економічному розвитку Запорізької області загалом.

Отже, розвиток лікувально-оздоровчого туризму в Запорізькій області має потенціал підвищити привабливість регіону для туристів, як внутрішніх, так і зарубіжних. Правильна стратегія розвитку та реалізація пропозицій щодо покращення інфраструктури та послуг можуть сприяти збільшенню потоку туристів і позитивно вплинути на розвиток туризму в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Leisure and Wellness: Health Tourism in Europe. The new Challenge for Spas, Tourism and Health Resorts 11th ELRA Congress Bad Saarow, 7-9 October 1
2. Бойко, В. (1). Геопросторові аспекти та стратегія розвитку туристичного бізнесу в південному регіоні України у післявоєнний період. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (13), 155-162.
3. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_904.
4. Глобальний етичний кодекс туризму [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/201527___201592
5. Головне управління статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua/>
6. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_455.
7. Державне агентство розвитку туризму [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/>
8. Джерела фінансування туристичної галузі: Проблеми та шляхи вирішення. Вісн. Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Київ. – 2015р. – С. 25-39
9. Динаміка показників функціонального стану дітей після курортного лікування в Запоріжжі. Медицина та освіта в ХХІ столітті.// Бугайчук, І. О., Лисенко, Н. І., Лисенко, Л. В.// – 2018. –с. 68–71
10. Документ Акапулько по итогам обсуждения действий по постепенному достижению целей, намеченных Манильской декларацией по

мировому туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901813697>.

11. Закон України «Про курорти» [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000.- № 50.- ст.435. – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>

12. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008, № 45, ст. 313 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17#Text>

13. Закон України «Про охорону навколишнього середовища». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, №41, ст. 546 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

14. Закон України Про охорону дитинства.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

15. Закон України Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 15, ст.190 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

16. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту"// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993 р., № 45, ст. 425 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>

17. Запоріжжя туристичне. Фотоальбом. – Запоріжжя: ПП «АА Тандем», 2008. – 60с., іл. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zotic.zp.ua/wp-content/uploads/2017/09/2008-Fotoalbom-Zaporizhzhya-turistichne.pdf>

18. Заріцька Н. М. Сучасний стан санаторно-курортних та оздоровчих закладів Запорізької області/ Н. М. Заріцька, В. В. Бродська // Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого

розвитку : тези доповідей II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, м. Київ, 23 квітня 2021 року. – Київ : КНУТД, 2021. – С. 127-129.

19. Звіт про діяльність Української асоціації туристичних агентів за 2020 рік. Українська асоціація туристичних агенцій. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://uata.com.ua/2020/12/report-2020/> (дата звернення: 29.04.2023)

20. Історія курорту. Бердянськ. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://visit-berdyansk.pp.ua/history/63-istoriya-kurorta.html>

21. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_089.

22. Курортологія : підручник / О. М. Кравець, А. А. Рябев ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 167 с.

23. Манильская декларація по мировому туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901813698>.

24. Механізм державного управління туристичною галуззю на регіональному рівні: теоретико-прикладний аспект [Текст] / М. М. Біль ; за наук. ред. д. е. н. О. П. Крайник. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2011. — 228 с. — 91-4.

25. Михайліченко Г. І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. Ефективна економіка. 2020. № 2.

26. Міністерство охорони здоров'я України. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/health/derzhavna-prohrama-stvorena-dlya-vidnovlennya-zdorov-ya-ditej>

27. Напрями активізації розвитку лікувально-оздоровчого туризму / П. В. Гудзь, Т. Є. Кунгурцева // Економіка і регіон. - 2014. - № 6. - С. 81-86. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig_2014_6_15

28. Науково-практичний журнал «Медична реабілітація, курортологія,

фізіотерапія», К. Д. БАБОВ, Г. О. ДМИТРИЄВА, Л. В. ТИХОХІД, О. Д. ГАВЛОВСЬКИЙ № 2 (92). – 2019. С. 6 – 9

29. Загальна резолюція Конференції ООН з міжнародного туризму та подорожей про розвиток туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://docs.cntd.ru/document/901813699>

30. Оздоровчий туризм : навч. посібник для студентів денної форми навчання / Є.Є. Павленко, Г.С. Ільницька, В.О. Павленко. – Х. : НФаУ. 2021. – 114 с.

31. Основи Законодавства України про охорону здоров'я. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992, №4, ст. 20. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

32. Офіційний сайт World Tourism Organization (UNWTO) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org>.

33. Перенесення туристичного заходу «Мото-весна 2021». Berdiansk City. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.berdiansk.city/news/38131.html> (дата звернення: 27.03.2023)

34. Підземні мінеральні води родовища санаторію «Кирилівка» (Запорізька область)/ Прохорова Л.А., Зав'ялова Т.В., Непша О.В. // матеріали X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Мелітополь. – 2014.

35. Популярність пошукових запитів Google Trends [Електронний ресурс] // Доступ за посиланням: <https://trends.google.com.ua/home> (дата звернення 23.03.2023)

36. Приазовкурорт. Укрпрофоздоровниця. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://ukrzdrav.com/priazovkurort.html>

37. Про затвердження Загального положення про санаторно-курортний заклад: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2001 р. №805. – режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/805-2001-%D0%BF#Text>

38. Про затвердження переліку водних об'єктів, що відносяться до

категорії лікувальних.// Постанова кабінету міністрів України (КМУ), 1996р., №1499 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF#Text>

39. Про затвердження порядку забезпечення санаторно-курортними путівками деяких категорій громадян. Постанова кабінету міністрів України (КМУ). 2006, №187. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187-2006-%D0%BF#Text>

40. Про затвердження Програми «Охорона здоров'я міста Запоріжжя на період 2022-2024 роки». Запорізька міська рада. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zp.gov.ua/uk/sessions/168/resolution/48979>

41. Про затвердження режиму округу і зон санітарної охорони курорту Беряднськ.// Постанова кабінету міністрів України (КМУ). 2010, № 1092 [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1092-2010-%D0%BF#Text>

42. Про стандартизацію: Закон України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 31, ст.1058 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

43. Програма «Дитяча картка здоров'я». Міністерство охорони здоров'я України. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/health/programa-dityacha-kartka-zdorovja>

44. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044.

45. Резнікова Н. В., Іващенко О. А., Войтович О. І. Про співвідношення понять лікувального і оздоровчого туризму в контексті оцінки потенціалу міжнародного ринку медичних послуг. Ефективна економіка. 2018. № 2.

46. Санаторій «Арктика». [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://sanatorii.in.ua/arktika/>

47. Санаторій «Великий луг» [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://sanatorii.in.ua/velikij-lug/>
48. Санаторій «Нафтохімік України». [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://sanatorii.in.ua/naftohimik/>
49. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]// Доступ за посиланням: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
50. Скабара Р. М. Країнознавчі аспекти оздоровчо-лікувального туризму : лекція з навчальної дисципліни „Туристичне країнознавство” для студентів спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа (спеціалізація «Готельно-ресторанна справа») / Скабара Р. М. - Львів, 2018. - 7 с
51. Скасування фестивалю «Великодня казка». Мелітопольська міська рада. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.melitopolrada.gov.ua/novini/skaskuvannya-festivalyu-velykodnya-kazka/> (дата звернення: 27.03.2023)
52. Спеціалізований туризм [Текст]: навч. посіб. / Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. туризму та країнознавства. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2021. 173 с. – С. 39 - 70.
53. Стратегія розвитку м. Бердянська на період до 2027 року. "Партнерство для розвитку міст" (проект ПРОМІС), Федерація канадських муніципалітетів (ФКМ) за фінансової підтримки Уряду Канади.
54. Стратегія розвитку туризму та курортів в Україні на період до 2026 року. Кабінет міністрів України 16.03.2017 р. №168-р. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
55. Туристичні потоки. Головне управління статистики у Запорізькій області. [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia#2.2.9>.
56. У Запорізькій області зберігається кількість ліжок для хворих на

COVID-19. «Голос України – газета верховної ради України». [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.golos.com.ua/article/342902>. (дата звернення: 29.03.2023)

57. Устименко Л., Булгакова Н. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України: вісн. Київського національного університету культури і мистецтв. – Т.2. – с. 49-59.

58. Хартия туризма и кодекс туриста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.keyb.ru/info/269>.

59. «Чим унікальний Бирючий острів». BBC News Україна [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-58250307>

60. Шандова Н. В. Ресурсне забезпечення оздоровчого туризму / Н. В. Шандова, О. С. Билим // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2018. – Вип. 31. – С. 12-16.

61. Юрченко Ю. Ю. Технологія створення і просування власного продукту у медичному туризмі / Ю. Ю. Юрченко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2018. — No 1 (41). — С. 57–62.